॥ ❀ अथ याज्ञवल्क्यशिक्षाप्रारंभः ❀ ॥

(1)

॥श्रीगणेशायनमः॥ ॥अथातस्त्रैस्वर्यलक्षणंव्याख्यास्यामः॥
उदात्तश्चानुदात्तश्चस्वरितश्चतथैवच ॥ लक्षणंवर्णयिष्यामिदैवतं
स्थानमेवच॥१॥शुक्लमुच्चंविजानीयान्नीचंलोहितमुच्यते॥श्यामं
तुस्वरितंविंद्यादग्निमुच्चस्यदैवतम्॥२॥ नीचेसोमंविजानीयात्स्व
रितेसविताभवेत्॥ उदात्तंब्राह्मणंविंद्यान्नीचंक्षत्रियमुच्यते॥३॥वै
श्यंतुस्वरितंविंद्याद्भारद्वाजमुदात्तकम्॥ नीचंगौतममित्याहुर्गा
र्ग्यंचस्वरितंविदुः॥ ४ ॥ विंद्यादुदात्तंगायत्रंनीचंत्रैष्टुभमुच्यते॥

या० जागतंस्वरितंविंद्यादतएवंनियोगतः ॥ ५ ॥ गांधर्ववेदेयेप्रोक्ताःस शि०
॥ १ ॥ प्तषड्जादयःस्वराः ॥ तएववेदेविज्ञेयास्त्रयउच्चादयःस्वराः ॥ ६ ॥
उच्चौनिषादगांधारौनीचौऋषभधैवतौ ॥ शेषास्तुस्वरिताज्ञेयाःष
ड्जमध्यमपंचमाः ॥ ७ ॥ षड्जोवेदेशिखंडिःस्यादृषभःस्यादजा
मुखे ॥ गवारंभंतिगांधारंक्रौंचाश्चैवतुमध्यमम् ॥ ८ ॥ कौकिलःपं
चमोज्ञेयोनिषादंतुवदेद्गजः ॥ आश्वश्चधैवतोज्ञेयःस्वराःसप्तविधी ॥ १ ॥
यते ॥ ९ ॥ निमेषमात्रःकालःस्याद्विद्युत्कालस्तथापरे ॥ अक्षरा

त्तुल्ययोगाच्चमतिःस्यात्सोमशर्मणः ॥ १० ॥ सूर्यरश्मिप्रतीकाशा
त्कणिकायत्रदृश्यते ॥ अणवस्यतुसामात्रामात्राचचतुराणवा ॥
११ ॥ मानसेचाणवंविंद्यात्कंठेविंद्याद्विराणवम् ॥ त्रिराणवंतुजि
ह्वाग्रेनिःसृतंमात्रिकंविदुः ॥ १२ ॥ अवग्रहेतुकालःस्यादर्धमात्रावि
धीयते ॥ पदयोरंतरेकालएकमात्राविधीयते ॥ १३ ॥ ऋचोर्द्धंतुद्विमा
त्रःस्यात्त्रिमात्रःस्याहगंतके ॥ रिक्तंतुपाणिमुत्क्षिप्यद्विमात्रेधारयेद्बु
धः ॥ १४ ॥ एकमात्रोभवेद्ध्रस्वोद्विमात्रोदीर्घउच्यते ॥ त्रिमात्रस्तुप्लुतो

याः ज्ञेयोऽव्यंजनंचार्द्धमात्रकम् ॥ १५ ॥ विवृतौचावसानेचऋचोर्द्धेच शि॰
॥ २ ॥ तथापरे ॥ पदेचपादसंस्थानेशून्यहस्तंविधीयते ॥ १६ ॥ प्रणवंतुप्लुतं
कुर्याद्द्वयाहुतीर्मातृकाविदुः ॥ चाषस्तुवदतेमात्रांद्विमात्रांवायसोऽब्र
वीत् ॥ १७ ॥ शिखीवदतित्रिमात्रांमात्राणामितिसंस्थितिः ॥ वर्णो
जातिश्चमात्राचगोत्रंछंदश्चदैवतम् ॥ १८ ॥ एतत्सर्वंसमाख्यातंया
ज्ञवल्क्येनधीमता ॥ हस्तौतुसंयतौधार्यौजानुभ्यामुपरिस्थितौ ॥ २ ॥
॥ १९ ॥ गुरोरनुमतंकुर्यात्पठन्नान्यमतिर्भवेत् ॥ ऊरुभागेतृतीयेतु

करंविन्यस्यदक्षिणं ॥२०॥ प्रसन्नमानसोभूत्वाकिंचिन्निम्नमधोमु
खं ॥ प्रणवंप्राक्प्रयुंजीतव्याहृतीस्तदनंतरं ॥ २१॥ सावित्रींचानु
पूर्व्येणततोवेदान्समारभेत्॥कूर्मोंगानीवसंहृत्यचेष्टांदृष्टिंदृढंमनः
॥२२॥स्वस्थःप्रशांतोनिर्भीतोवर्णानुच्चारयेद्बुधः॥ नाभ्याहन्यान्न
निर्हन्यान्नगायेन्नैवकंपयेत् ॥२३॥ यथैवोच्चारयेद्वर्णांस्तथैवैतान्स
मापयेत् ॥ निवेश्यदृष्टिंहस्ताग्रेशास्त्रार्थमनुचिंतयेत् ॥ २४ ॥ सम
मुच्चारयेद्वर्णान्हस्तेनचमुखेनच ॥ स्वरश्चैवतुहस्तश्चद्वावेतौयुगप

द्भवेत् ॥ २५ ॥ हस्तभ्रष्टःस्वरभ्रष्टोनवेदफलमश्नुते ॥ नकरालोन
लंबोष्ठोनाव्यक्तोनानुनासिकः ॥ २६ ॥ गद्गदोबद्धजिह्वश्चनवर्णा
न्वक्तुमर्हति ॥ प्रकृतिर्यस्यकल्याणीदंतोष्ठौयस्यशोभनौ ॥ २७ ॥ प्र
गल्भश्चविनीतश्चसवर्णान्वक्तुमर्हति ॥ शंकितंभीतमुद्घृष्टमव्यक्तम
नुनासिकं ॥ २८ ॥ काकस्वरंमूर्न्द्धिगतंयथास्थानविवर्जितं ॥ वि
स्वरंविरसंचैवविश्लिष्टंविषमाहतं ॥ २९ ॥ व्याकुलंतालुहीनंच
पाठदोषाश्चतुर्दश ॥ संहितासारबहुलःपदसंज्ञासमाकुलः ॥ ३० ॥

॥ ३ ॥

क्रमसंधिसमाकीर्णोदुस्तरोमंत्रसागरः ॥ ऋक्संहितांत्रिरभ्यस्यय
जुषांवासमाहितः ॥ ३१ ॥ साम्नांवासरहस्यांचसर्वपापैःप्रमुच्य
ते ॥ संहितानयतेसूर्यंपदंचशशिनःपदं ॥ ३२ ॥ क्रमश्चनयतेसूक्ष्मं
यत्तत्पदमनामयं ॥ कालिंदीसंहिताज्ञेयापदयुक्तासरस्वती ॥ ३३ ॥
क्रमेणावर्त्तयेद्गंगांशंभोर्वाणीतुनान्यथा ॥ यथामहान्हदंप्राप्यक्षि
प्तोलोष्ठोविनश्यति ॥ ३४ ॥ एवंदुश्चरितंसर्वंवेदेत्रिवृतिमज्जति ॥
आम्रपालाशबिल्वानामपामार्गशिरीषयोः ॥ वाग्यतःप्रातरुत्था

या० यभक्षयेद्दंतधावनं ॥ ३५॥ खदिरश्चकदंबश्चकरवीरकरंजकौ ॥ए शि०
॥ ४ ॥ तेकंटकिनःपुण्याःक्षीरिणस्तुयशस्विनः ॥ ३६ ॥ तेनास्यकरणेसू
क्ष्मंमाधुर्यंचैवजायते ॥ त्रिफलांलवणोक्तेनभक्षयेंच्छिष्यकःस
दा ॥ क्षीणमेधाजनन्येषास्वरवर्णकरीतथा ॥३७॥ हस्तहीनंतुयो
धीतेमंत्रंवेदविदोविदुः ॥ नसाधयतियजूंष्यषिभुक्तमन्यंजनंयथा
॥ ३८ ॥ हस्तहीनंतुयोधीतेस्वरवर्णविवर्जितं ॥ ऋग्यजुःसामभि ॥ ४ ॥
र्दग्धोवियोनिमधिगच्छति ॥ ३९ ॥ ऋचोयजूंष्यषिसामानिहस्त

हीनानियः पठेत् ॥ अनृचोब्राह्मणस्तावद्यावत्स्वारंनविंदति ॥४०॥
ज्ञातव्यश्चतथैवार्थोवेदानांकर्मसिद्धये ॥ पठन्मात्रापपाठात्तुपंके
गौरिवसीदति ॥४१॥ स्वरवर्णप्रयुंजानोहस्तेनाधीतमाचरन् ॥
ऋग्यजुःसामभिःपूतोब्रह्मलोकमवाप्नुयात् ॥ ४२ ॥ नकुर्वीतपदं
दीर्घंनकुर्वीतविलंबितं ॥ पदस्यग्रहमोक्षौचयथाशीघ्रगतिर्हयः ॥
॥ ४३ ॥ आगमंकुरुयत्नेनकारणंहितदात्मकं ॥ आस्येनचशयंकु
र्यात्पठन्नान्यमतिर्भवेत् ॥ ४४ ॥ नचास्यमुष्टिबंधीस्यान्नचात्यु

या० ॥ ५ ॥ त्तममाचरेत् ॥ चुलुर्नौकास्फुटोदंडीस्वस्तिकोमुष्टिराकृतिः ॥ एते शि०
वैहस्तदोषाःस्युः परशुश्चैवसप्तमः ॥ ४५ ॥ यथावाणीतथापाणीरि
क्तंतुपरिवर्जयेत् ॥ यत्रयत्रस्थितावाणीपाणिस्तत्रैवतिष्ठति ॥४६
यथाधनुष्यावितते शरेक्षिप्ते पुनर्गुणः ॥ स्वस्थानंप्रतिपद्येततद्वद्ध
स्तगतःस्वरः॥ ४७॥ उत्तानंसोन्नतंकिंचित्सुव्यक्तांगुलिरंजितं ॥
स्वरविद्धंकरंकुर्यात्प्रादेशोद्देशगामिनं ॥ ४८ ॥ अंगुष्ठस्योत्तरेपर्वैत
र्जन्योपरियद्भवेत् ॥ प्रादेशस्यतुसोद्देशस्तन्मात्रंचालयेत्करं॥४९॥ ॥ ५ ॥

मनुष्यतीर्थोच्चंकृत्वापितृतीर्थोदकंव्रजेत् ॥ नामितंकरपृष्ठेतुसुऽय
क्तांगुलिमोक्षणं ॥५०॥स्वरितेत्र्यंगुलंविंद्यान्निपातेतुषडंगुलं ॥ उ
त्थानेतुनवांगुल्यमेतत्स्वरस्यलक्षणं॥५१॥अभ्यासार्थेद्रुतांवृत्तिं
प्रयोगार्थेतुमध्यमां ॥ शिष्याणामुपदेशार्थंकुर्याद्वृत्तिंविलंबितां॥
॥५२॥ऐंद्रीतुमध्यमावृत्तिःप्राजापत्याविलंबिता॥अग्निमारुतयो
र्वृत्तिःसर्वशास्त्रेषुनिंदिता॥५३॥ मुष्ट्याकृतिर्मकारेतुनकारेतुनखा
ग्रतः ॥ अनुस्वारेंगुष्ठक्षेपऊष्मांतेंगुलिमोक्षणं ॥ ५४ ॥ उदात्तंभुवि

या॰ पातेनप्रचयंनासाग्रमेवच ॥ शेषंषडंगुलंविंद्यान्निचितंतुविधीयते शि॰
॥६॥ ॥ ५५ ॥ षडंगुलंतुजात्यस्यहस्तस्यानुपथस्यच ॥ तच्चतुर्भागमा
त्रंतुहस्तस्तेनैववर्तयेत् ॥ ५६ ॥ ककारांतेटकारांतेङणेचांगुलिना
मये ॥ पंचांगुल्यमकारेतुतकारेकुंडलाकृतिः ॥ ५७ ॥ ऊर्ध्वक्षेपा
च्चयोष्माचअधःक्षेपाच्चयोभवेत् ॥ एकैकामुत्सृजेद्धीरःस्वरितेतू
भयंक्षिपेत् ॥ ५८ ॥ अंगुष्ठाकुंचनंलृधौअनुस्वारेत्वपाठ रसं ॥ ॥६॥
दीर्घैरंगेचतर्जन्याः प्रसारःपरिकीर्तितः ॥५९॥ तर्जन्यंगुष्ठयोःस्प

शैष्प्युदात्तंप्रतिविद्यते ॥ नीचंतुमध्यमंकुर्याच्छेषंनीचतरंक्रमात् ॥
॥ ६० ॥ स्वरितंयद्भवेत्किंचिद्वकारसहहसंयुतं॥ऊष्माणंतद्द्विजानी
यान्निक्षिपेदुभयोरपि ॥ ६१ ॥ स्वरितसंज्ञेचनिक्षिप्तेसंयोगोयत्रदृ
श्यते ॥ द्विमात्रिकेभवेदेकमात्रिकेतूभयंक्षिपेत् ॥ ६२ ॥ जात्येच
स्वरितेचैववकारोयत्रदृश्यते ॥ कर्तव्यस्तूभयोःक्षेपोवायव्यइति
दर्शनं ॥ ६३ ॥ शृंगवद्वाथवत्सस्यकुमारीकुचयुग्मवत् ॥ उभक्षेप
स्वरोयत्रसविसर्गउदाहृतः ॥ विसर्गांतस्वरोयत्रस्वरितोयत्रदृश्य

ते ॥ दीर्घश्चैवतुकारश्चतत्रोभक्षेपउच्यते ॥ त्रिविधस्तुभवेदूष्माप्र
चितावलकातरा ॥ स्वरितेप्रचिताविद्यान्निपातेबलकांविदुः ॥
॥ ६४ ॥ उत्थानेतुतथाताराएताभिस्त्रिभिरूष्मभिः ॥ मात्रामात्रां
विदित्वातुततःक्षेपंप्रयोजयेत्॥६५॥अक्षरंभजतेकाचित्काचिद्वि
त्तेप्रतिष्ठितं ॥ समानेजातिकाकाचित्काचिदूष्माप्रदायिका ॥
॥ ६६ ॥ यथाबालस्यसर्पस्यउच्छ्वासोलघुचेतसः॥एवमूष्माप्रयो
क्तव्याहकारःपरिवर्जितः ॥ ६७ ॥ विवृतिंप्रत्यययाऊष्मांप्रवदंतिम

नीषिणः ॥ तामेवप्रतिषेधंतियथाआईऊएइतिनिदर्शनं ॥ ६८ ॥
अष्टौस्वरान्प्रवक्ष्यामितेषामेवतुलक्षणं ॥ जात्योभिनिहितक्षैप्रप्र
श्लिष्टश्चतथापरः ॥ ६९ ॥ पादवृत्तस्तथाभाव्यइतिस्वराः ॥ एक
पदेनीचपूर्वःसयवोजात्यः ॥ एकपदइत्याह ॥ ७० ॥ नीचपूर्वः स
यकारवकारौवाजात्यः स्वरितोभवति ॥ यथाजात्यंमनुष्यानि
ति। सुद्येति। चम्वीव। धान्यं। कन्याइव। स्वः। वीर्यं। एवंह्याह
यानिचान्यानीदृग्लक्षणानिपदानिभवंति ॥ एओआभ्यामुदात्ता

या० भ्यामकरोरिफितश्चयः ॥ अकारोयत्रलुप्येततंचाभिनिहितंविदुः शि०
॥८॥ ॥७१॥ यथा कुक्कुटः असि। कुक्कुटोसि। वेदः असि। वेदोसि। भा
गः असि। भागोसि। मारुतः असि। मारुतोसि। श्वात्रः असिति।
अप्सरसाम्। तेप्सरसाम्। ते अवंतु। तेवंतु। कः असि कोसि। सः
अहं। सोहं एवर्ठंहियानिचान्यानिईदृग्लक्षणानिपदानिभवंति॥इ
उवर्णौयदोदात्तावापद्येतेयवौक्वचित्॥ अनुदात्तेपदेनित्यंविंद्यात्क्षै ॥८॥
प्रस्यलक्षणम्॥७२॥ यथा त्रि अंबकम्। त्र्यंबकम्। द्रु अन्नः। द्व

न्नः । वीडु अंगः । वीड्वंगः । वाजी अर्वन् । व्वाज्यर्वन् । एवछ्व्या
हयानिति ॥ इकारोयत्रदृश्येतइकारेणैवसंयुतः ॥ उदात्तश्चानुदात्ते
नप्रश्लिष्टोभवतिस्वरः ॥ ७३ ॥ अभि । इन्धताम् । अभीन्धताम् ।
अभि । इमं । अभीमं । वि । इहि । वीहि । स्रुचि । इव । स्रुचीव । चम्वी ।
इव । चम्वीवेति । एवछ्व्याहयानिचान्यानि । उदात्तपूर्वंयत्किंचि
च्छंदसिस्वरितंपदं ॥ एषसर्वंबहुस्वारस्तैरोव्यंजनउच्यते ॥ ७४ ॥ इडे
। रंते । हव्ये । काम्ये । चंद्रे । ज्योते ॥ अदिति । सरस्वती । महि । व्वि

या० श्रुतीतिभवंति। एवथ्७ह्याहयानि०भवंति॥अवग्रहात्परोयस्तुस्व शि०
॥९॥ रितःस्यादनंतरं॥ तैरोविरामंतंविंद्यादुदात्तोयद्यवग्रहः॥ ७५॥ य
थागोमदितिगो। मत्। गोपताविति गो। पतौ। प्रप्रेतिप्र प्र। वितते
तिवि। तता। समिद्धइतिसम्। इद्धः। एवथ्७ह्याहयानि०भवंति॥
स्वरेतिस्वरितेचैवविवृतिर्यत्रदृश्यते॥ पादवृत्तोभवेत्स्वारः श्वित्र
आदित्येतिनिदर्शनं॥श्वित्रः। आदित्यानां। श्वित्रआदित्यानां।पु ॥९॥
त्रः। ईधे। पुत्रईधे। दात्रे। एधि। दात्रएधि। कः। ईम्। कईम्। ताः।

अस्य। ताअस्य। एवष्ठ ह्याहया नि॥उदात्ताक्षरयोर्मध्येभवेन्नीच

स्त्ववग्रहः ॥ तथाभाव्यंभवेत्कंपंस्तनूनप्त्रेतिनिदर्शनम् ॥ ७८ ॥

यथातनूनप्त्रइति तनू। नप्त्रे। तनूनपादिति तनू। नपात्। तनूनपा

तमिति तनू। नपातम्। एवष्ठ ह्याहयानिपदानिलक्षणानिभवंति॥

इत्यष्टपदसमाम्नायेवैशेषिकेयाज्ञवल्क्यवचनानांपदानांपाठःस

मासः॥ ॥माध्यंदिनविरोधिस्याात्तथाभाव्यस्तुयः स्मृतः॥स्वरोनै

वात्रदृश्येतभिन्नादात्तानुदात्तकौ॥१॥स्वराः स्पर्शांतस्थोष्माणः॥

या० कंठ्य। जिव्हामूलीय। तालव्य। मूर्धन्य। दंत्य। ओष्ठ्य। यमावि शि०
॥१०॥ सर्जनीयनिपाताद्याश्चकिंवर्णदैवत्यलिंगाः। स्वराः शुक्लाः नाना
दैवत्याः। स्पर्शाःकृष्णाः। कपिलाअंतस्थाः। ऊष्माणोऽरुणाः।
नीलायमाः। हरितानासिक्याः। पीतोनुस्वारः। रक्तोजिह्वामूली
यः। पीतउपध्मानीयः। श्वेतोविसर्जनीयः। शबलोरंगः। नीलोनु
नासिक्यः। इत्यंतर्मध्यमयोर्नासिक्यंविद्यात्॥ द्विरुदात्ताख्याइ ॥१०॥
तिस्मृतः॥ उदमनुदनिपातेआद्येचोपसर्गेनामाख्यातेचोपसर्गनि

पाताश्चेति। किंदैवत्याः। अक्षराणांचकेपुरुषाः।काःस्त्रियः। कानि
नपुंसकानिइत्यत्रब्रूमः। कंठ्याआग्नेयाः । अकारादयः॥ जिव्हा
मूलीयानैर्ऋत्याः ककारादयः। तालव्यः सौम्याः चकारादयः।
वायव्यामूर्धन्याष्टकारादयः। रौद्रादंत्याः तकारादयः। औष्ठ्या
आश्विन्याः पकारादयः। शेषावैश्वदेवाः।अंइत्येवमादयः। स्वरा
स्तुब्राह्मणाज्ञेयावर्गाणांप्रथमाश्चये॥ द्वितीयाश्चतृतीयाश्चचतुर्था
श्चापिभूमिपाः॥ २॥ वर्गाणांपंचमावैश्याअंतस्थाश्चतथैवच॥

॥१०॥ कंठ्य। जिव्हामूलीय। तालव्य। मूर्धन्य। दंत्य। ओष्ठ्य। यमावि
सर्जनीयनिपाताद्याश्चकिंवर्णदैवत्यलिंगाः। स्वराः शुक्लाः नाना
दैवत्याः। स्पर्शाःकृष्णाः। कपिलाअंतस्थाः। ऊष्माणोऽरुणाः।
नीलायमाः। हरितानासिक्याः। पीतोनुस्वारः। रक्तोजिह्वामूली
यः। पीतउपध्मानीयः। श्वेतोविसर्जनीयः। शबलोरंगः। नीलोनु
नासिक्यः। इत्यंतर्मध्यमयोर्नासिक्यंविद्यात्॥ द्विरुदात्ताख्याइ ॥१०॥
तिस्मृतः॥ उदमनुदनिपातेआद्येचोपसर्गैनामाख्यातेचोपसर्गनि

पाताश्चेति। किंदैवत्याः। अक्षराणांचकेपुरुषाः।काःस्त्रियः। कानि
नपुंसकानिइत्यत्रब्रूमः। कंठ्याआग्नेयाः। अकारादयः॥ जिव्हा
मूलीयानैर्ऋत्याः ककारादयः। तालव्यः सौम्याः चकारादयः।
वायव्यामूर्धन्याष्टकारादयः। रौद्रादंत्याः तकारादयः। औष्ठ्या
आश्विन्याः पकारादयः। शेषावैश्वदेवाः।अंइत्येवमादयः। स्वरा
स्तुब्राह्मणाज्ञेयावर्गाणांप्रथमाश्चये॥ द्वितीयाश्चतृतीयाश्चचतुर्था
श्चापिभूमिपाः॥ २॥ वर्गाणांपंचमावैश्याअंतस्थाश्चतथैवच॥

या० ऊष्माणश्चहकारश्चशूद्राएवप्रकीर्तिताः ॥ ३ ॥ शुक्लवर्णानिनामा शि०
॥११॥ निआख्यातारोहितामताः ॥ कपिंजलास्तूपसर्गाःकृष्णाश्चैवनि
पातकाः ॥ ४ ॥ भार्गवगोत्राणिनामानिभारद्वाजाआख्याताः ॥
वासिष्ठाउपसर्गास्तुनिपाताःकाश्यपाःस्मृताः ॥ पीतवर्णश्चोपस
र्गोनिपातःकृष्णवर्णकः॥ सर्वंतुसौम्यमाख्यातंनामवायव्यंदृश्य
ते ॥ आग्नेयस्तूपसर्गःस्यान्निपातोवारुणःस्मृतः ॥ ५ ॥ प्रथमाश्च ॥११॥
तथांतस्थाःस्त्रीलिंगाःपरिकीर्तिताः॥शेषाक्षराणिषंढानिप्राहुर्लिंग

विवेचकाः ॥ ६ ॥ नाम्नामिंद्रोदेवतावरुणःउपसर्गाणामादित्यः
सर्वस्याक्षरगणस्यस्वराविसर्जनीयोयमाश्चपुँल्लिंगाः ङञणनमा
यरलवाः स्त्रीलिंगाः । शेषाण्यक्षराणिनपुंसकलिंगानीति ॥ सं
धिश्चतुर्विधोभवतीति ॥ लोपागमौवर्णविकारः प्रकृतिभावश्चे
ति।तद्यथा तत्रलोपोभवति अयक्ष्माः मा अयक्ष्मामा। शतते
जाः वायुः शततेजावायुः। तिग्मतेजाः द्विषतः तिग्मतेजाद्वि
षतः इतिलोपः ॥ आगमोभवतियथा प्रत्यङ्सोमः प्राङ् सोमः

प्राक्सोमः।प्राङ्सोमः अस्मान् सीते अस्मान्त्सीते त्रीन् समुद्रान्
त्रीन्त्समुद्रान् इतिआगमः॥ विकारोभवति आ इदम् एदम् आ
इमे एमे आ इष्टयः एष्टयः प्र इषितः प्रेषितः इतिविकारः प्रकृति
भावः यथा आशुः शिशानः। युञ्जानःप्रथमम्। अदितिः षोडशा
क्षरेण। देवोवःसविता। इतिप्रकृतिभावः॥ आकाशस्थायथावि
द्युत्स्फुटितंमणिसूत्रवत्॥ एषच्छेदोविवृतीनांयथाबालेषुकर्त्तरि॥
॥७॥ द्वयोस्तुस्वरयोर्मध्येसंधिर्यत्रनदृश्यते॥ विवृतिस्तत्रविज्ञे

यायईशेतिनिदर्शनम् ॥ ८ ॥ पिपिलिकापाकवतीतथावत्सानुसा
रिणी ॥ वत्सानुसंसृताचैवचतस्रस्तुविवृत्तयः ॥ ९ ॥ पंचरंगाःप्र
वर्तंतेघातनिर्घातवर्जिणः ॥ अहरप्रहरोज्ञेय अइउऋओइतिनिदर्श
नं ॥ १० पिपीलिकाआद्यंतदीर्घानाभ्याआसीदितिनिदर्शनम् ॥
पाकवत्युभयोर्ह्रस्वाविनइन्द्रेतिनिदर्शनम् ॥ ११ ॥ अंतेचवत्सा
नुसृजतातानेत्यसौआवोढमाश्विनेतिनि० ॥ वत्सानुसारिणीचा
दौर्दीर्घाताअस्येतिनि० ॥ १२ ॥ करिणीकुर्विणीचैवहरिणीहारि

या० नीतिच ॥ तथाहंसपदानामपंचैताः स्वरभक्तयः ॥ १३ ॥ करिणी शि०
॥१३॥ रुहयोर्योगेकुर्विंणीलहकारयोः ॥ हरिणीरषयोर्योगेहारितंऋषका
रयोः ॥ १४ ॥ यातुहंसमदानामसातुरेफषकारयोः ॥ हरिणीहरयो
र्विंद्यात्कुर्विंणीलहकारयोः ॥ १५ ॥ देवंबर्हिंरितिकरिणीउपव्हरे
तिकुर्विंणी ॥ हरिणींअरेषसइत्याहुर्हारिणीशतवल्हेतिच ॥ १६ ॥
वर्षोवर्षीयतेसीतितथाहंसपदेतिच ॥स्वरभक्तिंप्रयुंजानस्त्रीन्दोषा ॥१३॥
न्परिवर्जयेत् ॥ १७॥ इकारंचाप्युकारंचग्रस्तदोषंतथैवच ॥ एत

लक्षणमाख्यातंयाज्ञवल्क्येनधीमता ॥ १८ ॥ सम्यक्पाठस्यासि
द्ध्यर्थंशिष्याणांहितकाम्यया॥ अर्धमात्रास्वरंकिंचित्पृथङ्न्यून
मिवोच्चरन् ॥ ऋकारेहकारस्तत्कंठमनसानिच ॥ १९ ॥ नैतत्स्वरि
तपूर्वांगेनापरांगेकथंचन ॥ नस्वरेनचमात्रायांकथंस्वारोविधी
यते ॥ २० ॥ परांगस्यतुयत्पूर्वंपूर्वांगस्यतुयत्परं ॥ उभयार्द्धार्द्ध
संयोगेस्वारंकुर्याद्विचक्षणः ॥ २१ ॥ संयोगेतुपरंस्वार्थंपरंसंयोग
नायकम् ॥ संयुक्तस्यतुवर्णस्यनस्वार्थंपूर्वमक्षरम् ॥ २२ ॥ उदा

या० त्तादनुदात्तेतुवामायाभ्रुवआरभेत् ॥ उदात्तात्स्वरितोदात्तौक्रमाद्द शि०
। १४॥ क्षिणतोन्यसेत् ॥ २३ ॥ स्वरितादनुदात्तायेप्रचयांस्तान्प्रचक्षते॥
एकस्वरापिचांतानाहुस्तत्वार्थचिंतकाः ॥ २४ ॥ प्रचयोयत्रद्द
श्येततत्रहन्यात्स्वरंबुधः ॥ स्वरितःकेवलोयत्रमृदुस्तत्रनिपातयेत्
॥ २५॥ दुर्बलस्ययथाराष्ट्रंहरतेबलवान्नृपः ॥ एवंव्यंजनमासाद्य
अकारोहरतेस्वरम् ॥ २६ ॥ उच्चादुच्चतरंनास्तिनीचान्नीचतरंतथा ॥१४॥
॥ अक्षरात्तुल्ययोगाच्चनीचेनीचगतानिच ॥ २७॥ स्वरउच्चःस्व

रोनीचः स्वरः स्वरितएवंच ॥ स्वरप्रधानैस्तैःस्वार्यंव्यंजनंतेनस
स्वरम् ॥ २८ ॥ व्यंजनान्यनुवर्तंतेयत्रतिष्ठतिसस्वरः ॥ स्वरप्रधा
नंत्रैस्वर्यंआचार्याःप्रवदंतिहि ॥ २९ ॥ मणिवद्व्यंजनंविद्यात्सूत्र
वच्चस्वरंविदुः ॥ आचार्याःसममिच्छंतिपदच्छेदंतुपंडिताः ॥ ३०
स्त्रियोमधुरमिच्छंतिविकृष्टमितरेजनाः ॥ उदात्तंनानुवर्तंतेनीच
त्स्वरितंतथा ॥ ३१ ॥ विस्वरंतंविजानीयाद्दीर्घह्रस्वविवर्जित
म् ॥ हरिवरुणवरेण्येषुधारापुरुषेषुच ॥ स्वरितेरेफवैश्वानरोन

कारः शेषाकारः स्वरितानकाराः ॥ ३२ ॥ द्वौवरुणौचस्वरितौ ॥
उदुत्तमंवरुणधारयेवरेरुधाराउरुधाराचह्वोहने ॥ मात्रिकंवाद्विमा
त्रंवास्वरितंयदिहाक्षरम् ॥ तस्यादितोर्द्धमात्रावैशेषंचपरतोभवे
त् ॥ ३३ ॥ नकारांतेपदेपूर्वेंश्मश्रुभिःपरतःस्थिते ॥ छकारंनप्रयुंजी
तत्रशसंधिंसमुच्चरेत् ॥ ३४ ॥ ओकारंप्लुतविज्ञेयंप्लुतमग्राद्वितीयकं
॥ लाजींछाचींतृतीयंचविवेशेतिचतुर्थकं ॥ ३५ ॥ अधःस्विदा
सीत्पंचमंचोपरिस्विदासीच्चषष्ठकं ॥ सप्तमंतुभ्रुवोस्मारअष्टमंनैव

विद्यते ॥ ३६ ॥ उच्चस्थानगतेहस्तेस्वरितंनोपपद्यते ॥ अंधस्थातु
यदागच्छेत्स्वरितंनतदाभवेत् ॥ कचढतपादृश्यंतेसंधिस्थानेषुनि
त्यशः ॥ स्ववर्गेणैवसंयुक्तामोक्षंतत्रनकुर्वीत ॥ तकारांतेपदेपूर्वेस
कारेपरतःस्थिते ॥ प्रत्यारंभंनकुर्वीतपापावितिनिदर्शनम् ॥ कका
रांतेपदेपूर्वेसकारेपरतःस्थिते ॥ खसवर्णंविजानीयात्भिखक्से
तिनिदर्शनम् ॥ तकारांतेपदेपूर्वेचवर्गेपरतःस्थिते ॥ मोक्षंतत्रचकु
र्वीतयच्चपापौनिदर्शनं ॥ ङकारांतेपदेपूर्वेसकारेपरतःस्थिते ॥ कस

 वर्णंविजानीयात्प्राङ्सोमेतिनिदर्शनम् ॥ टकारांतेपदेपूर्वेंसकारेप
 रतःस्थिते॥टसवर्णंविजानीयात्संम्राट्संभृतेतिनिदर्शनम् ॥ तका
रांतेपदेपूर्वेंसकारेपरतःस्थिते ॥ छसवर्णंविजानीयात्तत्सवितु
रितिनिदर्शनम् ॥ नकारांतेपदेपूर्वेंसकारेपरतःस्थिते ॥ तसव
र्णंविजानीयात्त्रीन्त्समुद्रेतिनिदर्शनम् ॥ पकारांतेपदेपूर्वेंशकारेपर
तःस्थितें ॥ छासवर्णंविजानीयादनुष्टुप्छारदीतिनिदर्शनम् ॥ म
कारांतेपदेपूर्वेंसवर्णेपरतःस्थिते ॥ मसवर्णंविजानीयादिमम्मेति

निदर्शनम् ॥ वर्णेतुमात्रिकेपूर्वेअनुस्वारोद्विमात्रकः ॥ द्विमात्रेमा
त्रिकोज्ञेयःसंयोगाद्यस्ययोभवेत् ॥ अनुस्वारोद्विमात्रःस्याद्दवर्ण
व्यंजनादिगः ॥ ह्रस्वाद्वायदिवादीर्घाद्देवानाथ्हृदयेभ्यइति ॥ अ
नुस्वारस्योपरिष्टात्संवृतंयत्रदृश्यते ॥ दीर्घंतंतुविजानीयाच्छ्रोता
ग्रावाणेतिनिदर्शनम् ॥ अनुस्वारस्योपरिष्टात्संयोगोयत्रदृश्यते ॥
ह्रस्वंतंतुविजानीयात्सꣳ स्थेतिनिदर्शनम् ॥ अनुस्वारश्चयोदी
र्घादक्षराद्योभवेत्परः ॥ सतुह्रस्वइतिज्ञेयोमंत्रेष्वेवविभाषया ॥

ओभावश्चविवृत्तिश्चशषसारेफएवच ॥ जिव्हामूलमुपध्माचग
तिरष्टविधोष्मणः॥ यथाभावप्रसंधानमुकारादिपरंपदम्॥ स्वरां
तंतादृशंविद्याद्यदन्यद्व्यक्तमूष्मणः ॥ उभावादुत्थितश्चोष्मातातु
केलिंविनिर्दिशेत्॥ विवृत्तंप्रतियाऊष्माविज्ञेयाविकठानना॥ ली
ढातिलीढविद्युच्चशषसेषुप्रकीर्तिताः॥ जिव्हामूलेचरेफेचविज्ञेया
विठकाशठा ॥ उपध्मानीयसहितांपुष्पिणींतांविनिर्दिशेत् ॥ अ
न्यत्रयोभवेदूष्मासुलभातांविनिर्दिशेत्॥पादाद्यंतंपदाद्यंतंतथावग्र

हकालिकं॥ईषत्स्पृष्टंविजानीयात्तस्मिन्कालेतुकारयेत्॥पादादौच
पदादौचसंयोगावग्रहेषुच ॥यःशब्दइतिविज्ञेयोयोन्यःसयइतिस्मृ
तः॥उपसर्गपरोयस्तुपदादिरपिदृश्यते॥ईषत्स्पृष्टंयथाविद्युत्पदछंदा
त्परंभवेत् ॥ त्वदर्थवाचिनौवोवांवावैयदिनिपातजौ ॥ आंदेराज
विकल्पार्थाईषत्स्पृष्टाइतिस्मृताः॥विभाषयामेकारःस्यात्तथानेतै
पदात्परः॥ भवंतेत्यपिपूर्वैवतथाचसपदादपि ॥ यदेवलक्षणंयस्य
वकारस्यापितद्भवेत्॥ यत्रयत्रविशेषःस्यादिदानींससकथ्यते ॥

वकारस्त्रिविधः प्रोक्तोगुरुर्लघुर्लघूतरः ॥ आदौगुरुर्लघुर्मध्येपदांते
चलघूतरः ॥ यवर्णस्त्रिविधःप्रोक्तोगुरुर्लघुर्लघूतरः ॥ आदौगुरुर्ल
घुर्मध्येपदांतेलतुघूतरः ॥ उपांशुत्वरितंचैवयोधीतेत्द्दिसंज्ञकः
॥ अपिरूपसहस्रेषुसदेहेषुप्रवर्तते ॥ पंचविद्यांनगृह्णंतिजडास्तब्धा
श्चयेनराः ॥ आलस्याश्चैवरोगाश्चयेषांचविस्मृतंमनः ॥ अहिरिव
गुणाद्भीतः संमानान्नरकादिव ॥ राक्षसीभ्यइवस्त्रीभ्यः सविद्याम
धिगच्छति ॥ नभोजनविलंबीस्यान्नचनारीनिबंधनः ॥ सुदूरम

पिविद्यार्थीव्रजेद्गुरुडहंसवत् ॥ यथानखात्खनित्रेणनरोवार्यधिग
च्छति ॥ तथागुरुगतांविद्यांशुश्रूषुरधिगच्छति ॥ सुखार्थीचेत्त्य
जेद्विद्यांविद्यार्थीचेत्त्यजेत्सुखम् ॥ सुखिनस्तुकुतोविद्यासुखंवि
द्यार्थिनःकुतः ॥ गुणिताशतशोविद्यासहस्रावर्तितापुनः ॥ आगमि
ष्यतिजिह्वाग्रेस्थलनिम्नमिवोदकम् ॥ शतेनगुणिताविद्यासहस्रेण
चतिष्ठति ॥ शतानांचसहस्रेणप्रत्यंचदवातिष्ठति ॥ जलमभ्यास
योगेनशिलायांकुरुतेक्षयं ॥ कर्काणांमृदुतस्तस्यकिमभ्यासान्न

या० साध्यते ॥ गुरुशुश्रूषयाविद्यापुष्कलेनधनेनवा ॥ अथवाविद्यया शि०
॥११॥ विद्याचतुर्थंनोपलभ्यते ॥ शुश्रूषारहिताविद्याह्यल्पमेधागुणैःसह
॥ वंध्याचयौवनीतस्यानविद्याफलिनीभवेत् ॥ हयानामिवजा
त्यानामर्धमात्रार्द्धशायिनाम् ॥ नहिविद्यार्थिनांनिद्राचिरंनेत्रेषुति
ष्ठति ॥ यथा ॥ पिपीलिकाभिःपांसुभिर्वल्मीकंक्रियतेमहान् ॥ न
तत्रबलसामर्थ्यमुद्यमस्तत्रकारणम् ॥ अंजनस्यक्षयंदृष्ट्वावल्मीक ॥११॥
स्यतुसंचयं ॥ अवंध्यंदिवसंकुर्याद्दानाध्ययनकर्मसु ॥ अन्नव्यं

जनयोर्भागस्तृतीयमुदकस्यच ॥ वायोःसंचारणार्थायचतुर्थमुप
कल्पयेत् ॥ हकारंपंचमैर्युक्तमंतस्थैश्चापिसंयुतं औरसंतंविजानी
यात्कंठ्यमाहुरसंयुतं ॥ हकारोयत्रपूर्वस्थोअंतस्थाद्योभवेत्परः ॥
पदकालेवियुज्येतसंहितायांसऔरसः ॥ मेघदुंदभिनिर्घोषोज्ञाय
तेपयसोहृदात् ॥ एवंनादंप्रयोक्तव्यंसिंहस्यरुदितंयथा ॥ मासेभा
द्रपदेमेघाःशब्दंकुर्वंतियादृशम् ॥ एवंगव्हरमासाद्यशुकंदुदुन्हेतिदर्श
नं ॥ शेषाणांवानरायुद्धमुत्पतंतिपतंतिच ॥ एवंवर्णाःप्रयोक्तव्या

या० इहेहैषान्निदर्शनम् ॥ यथापुत्रवतीस्नेहाच्चुंबतेनिजमौरसम् ॥ एवं शि०
।२०॥ वर्णाःप्रयोक्तव्यायुञ्जानेतिनिदर्शनं ॥ दुर्दरोदयदेशेचप्रफतेषुर्नया
प्ययया ॥ एवंवर्णाः प्रयोक्तव्या अपांफेनेतिनिदर्शनम् ॥ यथाभा
रभराक्रांतानिश्वसंतिनराभुवि ॥ एवंवर्णाः प्रयोक्तव्या अञ्चःसं
भृतइत्यपि ॥ कुक्कुटःकामलुब्धश्चककारद्वयमुच्चरेत् ॥ एवंवर्णाः
प्रयोक्तव्याःकुक्कुटोसीतिदर्शनम् ॥ वडवाचहयंदृष्ट्वायोनिंविकुरुते ॥२०॥
यथा ॥ एवंवर्णाःप्रयोक्तव्याःसदुंदुभेतिदर्शनम् ॥ रंगेचैवसमुत्पन्ने

नोग्रसेत्पूर्वमक्षरम् ॥ स्वरंदीर्घंप्रयुंजीतपश्चान्नासिक्यमाचरेत् ॥
यथासौराष्ट्रिकानारीअराँइत्यभिभाषते ॥ एवंरंगःप्रवक्तव्योङ्का
रः परिवर्जितः ॥ द्विमात्रिकोमात्रिकोवानासामूलंसमाश्रितः ॥
अंतेप्रयुंजतेरंगःपंचमैः सानुनासिकः ॥ यथासौराष्ट्रिकानारी
अराँइत्यभिभाषते ॥ एवंरंगंविजानीयात्ङ्कारपरिवर्जितम् ॥अ
नंतरंमकारस्ययोरंगस्तत्ररंज्यते ॥ सर्वानुनासिकंविंद्यादेषामध्यो
पधानिका ॥ यरलवशषसहरज्यंतेचोपधानिका ॥ वर्गांतेरंग

या० तेयस्तुसर्वैःसर्वानुनासिका ॥ नासादुत्पद्यतेरंगः कांस्येनसमनिः शि०
॥२१॥ स्वनः ॥ मृदुश्चैवद्विमात्रःस्याद्दृष्टिमान्स्यान्निदर्शनम् ॥ यथाव्या
घ्रीहरेत्पुत्रान्दंष्ट्राभिर्नचपीडयेत् ॥ भीतापतनभेदाभ्यांतद्वद्वर्णान्प्र
योजयेत् ॥ मधुरंचनचाव्यक्तंव्यक्तंचापिनपीडितम् ॥ सनाथस्यै
कदेशस्यनवर्णाःशंकरंगताः ॥ यथासुमत्तनागेंद्रःपदात्पदंनिधाप
येत्॥एवंपदंपदाद्यंतंदर्शनीयंपृथक्पृथक्॥गीतीशीघ्रीशिरःकंपीय ॥२१॥
थालिखितपाठकः॥अनर्थज्ञोल्पकंठश्चषडेतेपाठकाधमाः॥माधुर्य

मक्षरंव्यक्तिः पदच्छेदस्तुसुस्वरः ॥ धैर्यंलयसमत्वंचषडेतेपाठकागु
णाः ॥ चतुरक्षरषट्कंचनिवर्तेतपुनःपुनः ॥ आवर्ततेपदंयच्चद्विस्त्रिरा
म्रेडितंहितत् ॥ यथा धाम्नेधाम्नेतियजुषेयजुषेतिनिदर्शनम् ॥ ही
यतेवर्धतेचापिपदंयत्नकृशोदरम् ॥ उपचारःसविज्ञेयउभेसुश्चंद्रे
तिनिदर्शनम् ॥ ॥ अथसप्तविधाःसंयोगपिंडाः ॥ ॥ अयःपिंडोदा
रुपिंडऊर्णापिंडोज्वालापिंडोमृत्पिंडोवायुपिंडोवज्रापिंडश्चेति ॥ य
मान्विद्यादयःपिंडान्सांतस्थंदारुपिंडवत् ॥ अंतस्थंयमवर्जंतुऊ

या० णीपिंडंविनिर्दिशेत् ॥ अंतस्थंयमसंयोगेविशेषोनोपलभ्यते ॥ अ शि०
॥२२॥ शरीरंयमंविद्यादंतस्थःपिंडनायकम् ॥ ज्वालापिंडान्सनासिक्या
न्सानुस्वारांस्तुमून्मयान् ॥ सोपध्मावायुपिंडाश्चजिव्हामूलेतुव
ज्रिणः ॥ अयःपिंडोनामयथा। अग्नीः। पक्तीः। नातनच्चिम । दारु
पिंडोनामयथा। अश्वः। सूर्यः। विश्वाजतीतिभवति। तत्रऊर्णा
पिंडोनामयथायस्मिन्। अत्यस्मिन्। अमुष्मिन्। इतिभवति ॥ ॥२२॥
तत्रज्वालापिंडोनामयथा। ब्रह्मा। वन्हिः। गृह्णामीतिभवति। तत्र

मृत्पिंडोनामयथा । साथ स्थासथ स्कर्त्तार । सथ स्वर्तइति । तत्र वायुपिंडोनामयथा । देवसवितः । युञ्जानः प्रथमम् ॥ प्रादिवःककुत्सुप्तमितिभवति ॥ तत्रवज्रपिंडोनामयथा । इष्कृतिः निष्कृतिः । ऋक्सामइतिभवति ॥ प्रथममेवषकारेणसकारेणैवसंयुतं ॥ एतत्स्वरंसमासाद्यअग्निष्वात्तान्निदर्शनम ॥ प्रथमेनठकारेणथकारेणैवसंयुतम् ॥ एतत्स्वरंसमासाद्यअधिष्ठाननिदर्शनम्॥ प्रथममेवणकारेणनकारेणैवसंयुतम ॥एतत्स्वरंसमासाद्यत्रिणवत्रयस्त्रिंशा

या॰ विर्तिनिदर्शनम् ॥ प्रथममेवरंगेणनकारेणैवसंयुतम् ॥ एतद्द्वाजित शि॰
॥२३॥ मासाद्यवृष्टिमानितिनिदर्शनम् ॥ एतेककारादयोमकारपर्यवसा
नाः कृष्णाव्याख्याताः । शनैश्चरदैवत्याः । चत्वार्यंतस्थायरल
वाः कपिलवर्णाः अग्निदैवत्याः । चत्वार्यूष्माणः शषसहा अरुण
वर्णाः आदित्यदैवत्याः ॥ त्रयस्त्रिंशव्द्यंजनानि स्पर्शाअंतस्था
ऊष्माणश्चेति । चतुर्विधंकरणम् ॥ स्पृष्टमस्पृष्टसंवृतंविवृतंचेति ॥ ॥२३॥
संवृतोघोषाविवृताअघोषाः । विंशतिर्घोषास्तेगजडदबाघझढ

धभाङञणनमाःयरलवाश्चेति । त्रयोदशअघोषास्तेकचटतपाः खछठथफाःशषसाश्चेति ॥ अष्टौवर्णस्थानानिभवंति । उरः कंठ्यमूर्धन्यतालुदंत्योजिह्वामूलयमानुनासिक्याश्चेति । द्वौऔर स्यौह। हाइति अआआ ३ त्रयःकंठ्याः ऋषट्मूर्द्धन्याः। टठडढ णष ३ इति । दशतालव्याः। चछजझञयशइईई ३ इति । अष्टदंत्याः। तथदधनऌलसाः।एकादशओष्ठ्याः।पफबभमाउऊऊ३ छ उपध्माचेत्यादयः । एकोदंतमूलीयोरेफः । जिह्वामूलीयाःपंच ।

या॰ कुंखुंगुंघुंङुंइति । कमरूमगमघमकुंखुंगुंघुंइतियमाश्चत्वारः ॥ रुक्मे शि॰
॥२४॥ तिप्रथमोज्ञेयः सकूइत्यपरोभवेत् । तृतीयःसङ्गइत्याहुः उपघ्मेति
चतुर्थकः ॥ प्रथमौचौष्ठनासिक्यौद्वितीयः कंठ्यदंत्यश्च । नासामू
लमुपाश्रितः ॥ तृतीयःकंठ्यजिव्हाग्रेनासायामेवनिर्दिशेत् ॥ चतु
र्थंत्हृदिनासिक्यः कंठेचाभिहितायमाः ॥ आपंचमैश्चैकपादःसंयु
क्तंपंचमाक्षरम् ॥ यमास्तत्रनिवर्त्ततेश्मशानादिवबांधवाः । यत्किं ॥२४॥
चिद्वाङ्मयंलोकेसर्वमत्रप्रतिष्ठितम् ॥ सर्वमत्रप्रतिष्ठितमिति ॥ क्र

श्रीशायनमः॥ मंडलंदक्षिणमक्षिन्दंयेनशुक्लानियजू
थंषिभगवान्याज्ञवल्क्योयतः यीमयमर्चिष्मंत
मभिध्यायमाध्यंदिनीयेवाज नोम्नायेसर्वैसखिलेस
शुक्रियऋषिदेवतछंदांस्यनुक्रमिष्यामनियताक्षरत्वा
देकेषांछंदोनविद्यतेद्रष्टारऋषयस्रष्ट्यादयोदेवतामंत्रां
तर्भूताग्न्यादिकाहविर्भाजस्तुतिः शाखोखाशम्यो
पवेषकपालेध्मोलूखलादयश्चताश्छंदांसिगायत्र्यादी

॥ ॥ ॥ ॥ द्वे वे ाम्न ाह

स.नु. न्येतान्यविदित्वायोधीतेनुब्रूतेजपतिजुहोतियजतेयाजयतेतस्य सू.१
॥ १ ॥ ब्रह्मनिर्वीर्यंयातयामंभवत्यथांतराश्वगर्त्तंवापद्यतेस्थाणुंवर्छति १
प्रमीयतेवापापीयान्भवत्यथविज्ञायैतानियोधीतेतस्यवीर्यवदथ
योर्थवित्तस्यवीर्यवत्तरंभवतिजापित्वाहुत्वेष्ट्वातत्फलेनयुज्यते ॥
॥ १ ॥ इषेत्वादिखंब्रह्मांतंविवस्वानपश्यत्ततःप्रतिकर्मविभागेन
ब्राह्मणानुसारेणऋषयोवेदितव्याःपरमेष्ठीप्राजापत्योदर्शपूर्णमा ॥ १ ॥
समंत्राणामृषिर्देवावाप्राजापत्याइषेत्वाशाखानुक्त्विनियोगःक

लपकारोक्तएवमूर्ज्जैत्वावायवोवायव्यंदेवोवऐंद्रंयजमानस्यशा
षावसोर्वायव्यंद्यौर्मातरिश्वनउरवावसोर्वायव्यंदेवस्त्वापयःका
मधुक्षः प्रश्नःसाविश्वायुस्त्रीणिगव्यानींद्रस्यैंद्रंविष्णोपयः ॥२॥
यो ॥ अग्नइदमाग्नेये ॥ कस्त्वाप्राजापत्यंकर्मणेस्रुकूशूर्पंप्रत्युष्टंद्वे
राक्षसेउरुबह्मरक्षोघ्नठंसर्वत्रधूरसिधूर्द्देवानांविष्णुस्त्वानऽउरुहवि
ष्याऽअपहतठंरक्षोयच्छंताठंहविष्यादेवस्यत्वासावित्रठंसर्वत्राग्न
येलिंगोक्तेभूतायत्वाहविःस्वःसूर्यौद्दृठंहंतांगृहाःपृथिव्यास्त्वाह

स.नु. व्यंपवित्रेलिंगोक्तंसवितुर्देवीः प्रोक्षितआपान्यग्नयेलिंगोक्तेदै सू.अ.
॥२॥ व्यायपात्राणि ॥३॥ शर्मास्यदित्याःकृष्णाजिनंअवधूतं राक्ष १
समद्रिर्ग्रावौलूखलेअग्नेर्हविर्बृहत्सइदम्मौसहविष्कृदाधिदैवतंवा
गधियज्ञंपत्नीकुक्कुटोवाग्वर्षवृद्धंशूर्पंप्रतित्वहविःपरापूतमपह
तंरक्षसेवायुर्वोदेवोवस्तंडुलाधृष्टिरूपवेषोऽग्न आदेवयजमा
ग्नयेध्रुवमसिषंणांकपालान्यग्नेब्रह्माग्नेयंधिषणसिदार्षदंदिवःश
म्याधिषणोपलंधान्यमसिषंणार्थंहविर्महीनामायुर्थं ॥४॥ सं ॥२॥

न्वपामिहविः समाप आपंजनयत्त्यैत्वेदर्ठंहविरिषेत्वाज्यंघर्मो
सिषंणांपुरोडाशस्त्रितायत्त्रयाणांत्रितोद्वितएकतः क्रमेणाददइंद्रस्य
स्फ्यः पृथिविवेदिर्व्रजंपुरीषंवर्षतुवेदिर्बधानसावित्रमपाररुमररो
आसुरेद्रप्सस्तेवेदिर्गायत्रेणत्त्रीणिवैष्णवानिसुक्ष्मात्त्रयाणांवेदिः
पुराघश ठं सोपश्यच्चांद्रमसीत्रिष्टुभंप्रोक्षणीःप्रेषोद्विषतःआभिचा
रिकमनिशितःस्रुवोनिशितास्रुगदित्यैविष्णोर्यौक्रमूर्ज्जैत्रयाणामा
ज्यर्ठं सवितुरापंतेजोसिधामाज्यं ॥ ५ ॥ कृष्णोसीध्मोवेदिर्बर्हि

स.नु. लिंगोक्ते ॥ अदित्या आपंविष्णोः प्रास्तरमूर्णम्रदसंवेदिर्भुवपतये सू.अ.
॥ ३ ॥ त्रीण्याग्नेयानिगंधर्वस्त्रयाणांपरिधयोवीतिहोत्रंव्विश्वावसुराग्ने
यींगायत्री ठं सामिदाग्नेय ठं सुर्षस्त्वालिंगोक्त ठं सवितुर्विधृतीऊ १
र्णम्रदसमात्वाप्रास्तरेघृताच्यसित्रयाणांजुहूपभृर्ध्रुवाःक्रमेणप्रिये
णहविर्ध्रुवा असदन्पाहिमांवैष्णवे अग्नेवाजजिदाग्नेयंनमोदेवथं
स्वधापित्र्य ठं सुयमेस्तुचावंघ्रिणावैष्णवंवसुमतीमाग्नेयमितऐंद्र
ठंसंज्योतिषाज्यंमर्यीदमाशीप्रतिग्रहणमुपहूताद्यावापृथिव्यम् ॥ ॥ ३ ॥

॥ ६॥ ब्रह्मत्वंप्रतिष्ठांतं॥बृहस्पतिरांगिरसोपश्यत्दग्नेष्ट्वाप्राशित्रमेतं
तेवैश्वदेवमेषातेनुष्टुबाग्नेय्यग्नेवाजजिदाग्नेयमग्नीषोमयोश्चत्वारि
लिंगोक्तानिवसुभ्यस्त्रयणांपरिधयः संजानाथाव्यंतुप्रास्तरेमरु
तांकपिर्बृहतींप्रास्तरीमंत्यः पाद आग्नेयोषंपरिधिंदेवल आग्नेयीं
त्रिष्टुभंविराड्रूपांयजुरंतामग्नेः प्रियंयजुःसर्वंस्त्रवभागाः सोमसु
क्ष्मोवैश्वदेवींत्रिष्टुभंयजुरंताथंस्वाहावाडयजुर्घृताचीस्रुचौयज्ञन
मः शूर्पंयवमान्कपिरुद्दालवांधानांतर्वानितिपंचार्षंयोयज्ञोदेव

स.नु. तामेदध्यायोगार्हपत्योग्नयेदक्षिणाग्निः सरस्वत्यैलिंगोक्तंवेदोसिवे सू.अ
॥४॥ दोदेवामनसस्पतिर्वातदेवत्यांविराज ठं संबर्हिर्लिंगोक्तात्रिष्टुब्वि १
राड्रूपाकस्त्वाप्राजापत्यर्ठंरक्षसार्ठंराक्षसम् ॥ ७ ॥ अथयाजमा
न ठं संवर्च्चसात्वाष्ट्रीत्रिष्टुब्द्विविविष्णुस्त्रीणिवैष्णवान्यस्माद्भागो
स्यैभूमिरगन्नदेव ठं संज्योतिषाहवनीयः स्वयंभूः सूर्यस्यसौरेअ
ग्नेगृहपतेगार्हपत्यः सूर्य्यस्यसौरमग्नइदमाग्नये ॥ ८ ॥ पितृयज्ञःप्रजा ॥४॥
पतेरार्षंमग्नयेसोमायद्वेदैवेस्वाहाकारश्रुतेरपहता असुरायेरूपाणि

कव्यवाहनोग्निस्त्रिष्टुबत्रामीमदंतपितृभ्यैनमोवः षड्लिंगोक्तानिपरे
पितृभ्ये आधत्तपितृभ्यागायत्र्युर्जमापिविराट् ॥९॥ अग्न्याधेयंप्रजा
पतेरार्षं ॥ देवानामग्नेर्गंधर्वाणांवासमिधाग्नेश्यश्वतस्रोगायत्र्यः स
मिधाविरूपआंगिरसः सुसमिद्धायवसुश्रुतस्तंत्वाभरद्वाजोभूर्भु
वः स्वः स्तिस्रोमाहाव्यात्हतयोग्निवायुसुर्यदेवत्याःक्रमेणद्यौरिव
यजमानाशीर्लिंगोक्तदेवतायंगौःसार्पराज्ञसृचोगायत्र्योग्निःपरा
वररूपेणदेवता ॥ १० ॥ अग्निहोत्रंप्रजापतेरार्षं ॥ मग्नीज्यौं

स.नु. तिः सप्तलिंगोक्तदेवतागायत्र्यआद्याः पंचैकपदाअग्निर्वर्च्चौद्वैत सू.अ.
॥ ५ ॥ क्षापश्यत्परांजीवलश्चैलकिः ॥ ११ ॥ यजमानाभ्युपस्थानंबृह १
द्देवानामार्षं ॥ उपप्रयंतइत्यनुवाकआद्येद्वेआग्नेय्यौगायत्र्यावुपव
त्यागोतमोराहूगणोमूर्द्धन्वत्याविरूपउभावांभरद्वाजऐंद्राग्नींत्रिष्टुं
भमयंतेदेवश्रवादेववातश्चभारतावाग्नेयीमनुष्टुभमयमिहवामदे
वोजगतीमस्यप्रत्नामवत्सारोगव्यांवाग्नेयींवापयोदेवत्यांवागा
यत्रींतनूपाआग्नेयानींधानाआग्नेयींमहापंक्तिरुद्‌यवसाना ॥ १२ ॥ ॥ ५ ॥

चित्रावसोरात्रिदेवत्यमृषयोपश्यंन्त्संत्वमाग्नेयमंधस्थरेवतीःसर्ठं
हितेतित्रीणिगव्यांन्युपत्वाग्नेयंतृचंगायत्रंमधुछंदावैश्वामित्रोग्ने
त्वंचतस्रोद्विपदा आग्नेयीर्बंधुःसुबंधुःश्रुतबंधुर्विप्रबंधुरैकैकशइडे
काम्यागव्येसोमानंब्रह्मणस्पत्यंतृचंगायत्रंब्रह्मणस्पतिर्मेधाति
थिर्वामहित्रीणाठं सत्यधृतिर्वारुणिरादित्यदैवतंतृचंगायत्रंपथि
स्वस्त्ययनंकदाचनैंद्रींपथ्याबृहतींमधुछंदास्तत्सवितुर्विश्वामि
त्रःसावित्रींगायत्रींपरितेवामदेवआग्नेयींमानिरुक्तांगायत्रीं॥१३॥

त.नु. क्षुल्लकोपस्थानमासुरेरार्षं ॥ भूर्भुवः स्वः प्रवत्स्यदुपस्थानमागतो सू.अ.
६ ॥ पस्थानंचादित्यस्यार्षंनर्षंगार्हपत्यःशर्ठंस्याहवनीयोथर्वदक्षिणा १
ग्निरागन्माहवनीयोनुष्टुबयमग्निर्न्यंकुसारिणीबृहतीगार्हपत्योयम
ग्निरन्वाहार्यपचनोनुष्टुबगृहामात्रिष्टुधिराड्रूपायेग्मषानुष्टुबुपहूता
महापंक्तिस्त्यवसानास्तिसोपिवास्तवीःशंयुर्बार्हस्पत्यः ॥ १४ ॥
चातुर्मास्यानिप्रजापतेरार्षं ॥ प्रघासिनोमारुतीगायत्रीषड्रामनोरु
त्यनुष्टुबनिरुक्तामोषुणोगस्त्यऐंद्रामारुतींविराजमकंनिरुक्ताग्ने ॥ ६ ॥

ष्यनुष्टुबवभृथयज्ञदैवतंपूर्णादर्विद्वे और्णवाभऐंद्र्यावनुष्टुभावक्षंद्वे
गोतमऐंद्र्यौपंक्तीमनोनुमानसंतृचंबंधुर्गायत्र्नंवयर्ठ्सौमींगायत्रीं
बंधुरेषतेद्वेरौद्रेअवरुद्रः रौद्र्यावेकापंक्तिरपराककुबूत्र्यंबकंद्वे अनु
ष्टुभौपूर्वस्यांवसिष्ठ एतदास्तारपंक्तिस्त्र्यायुषंनारायणउष्णिहंय
जमानाशीर्षर्ठ्शिवोनामक्षौरंनिवर्तया।मिलिंगोक्तदैवतमाशीःप्रा
यम् ॥ १५ ॥ अग्निष्टोमः प्रजापतेरार्षं ॥ एदंद्वे अत्यष्टीत्यवसा
ने आद्यावर्द्धचौंदेवयजनदेवत्याविमाआपओषधेकुशतरुणर्ठं

स.नु. स्वधितेक्षौरमापोऽअस्मानापंदीक्षातपसोर्वासोमहीनांनवनीतं सू.अ.
।७॥ वृत्रस्यांजनंचित्पतिर्द्वैप्राजापत्येदेवोमासावित्रमावोदैव्यनुष्टुबा १
सीस्वाहायज्ञंचतुर्णांयज्ञआकूत्यैचतुर्णामौदृंभ्णानामग्निरापोदे
वीलिंगोक्तदेवताविराट् ॥ १६ ॥ विश्वोदेवस्यस्वस्त्यात्रेयः ॥ सा
वित्रीमनुष्टुभमृक्सामयोः कृष्णाजिनेशर्मासिकृष्णाजिनमृग
स्यांगिरोभिर्दृष्टंमैखल ठं सोमस्यनीविर्विष्णोर्वासइंद्रस्यसुस ॥७॥
स्याःकृष्णविषाणोच्छ्रयस्वदंडोव्रतंयज्ञोदैवींधीर्येदेवावाक्प्राणो

दानौचक्षुः श्रोत्रमध्यात्ममग्निर्मित्रावरुणावादित्योविश्वेदेवाअ
धिदैवत ठं श्वात्राआपीजगतीयंतेलोष्टमपोमूत्रंपृथिव्यालोष्टमग्ने
त्वमाग्नेयनुष्टुप्पुनर्मन आग्नेयंत्वमग्नेवत्सआग्नेयींगायत्रीठं रास्वे
यत्सौम्यमेषातेहिरण्याज्यदैवतंजूरसिवाग्दैवत ठं शुक्रमसिहिर
ण्यंचिदसिगौःसोमक्रयणीवाग्रूपाध्यारोपकल्पनया॥१७॥वस्व्य
स्यनुष्टुप्बृहतीवासोमक्रयण्यास्तुतिरदित्याआज्यमस्मेषण्णां
लिंगोक्तादेवताः समख्येपत्न्याशीरास्तारपंक्तिरेषतेलिंगोक्तदेवत

मास्माकोसिसौम्यमभित्य ठं सावित्र्यष्टिः प्रजाभ्यस्त्वाप्रजा
स्त्वाशुक्रंत्वासौम्यानिसग्मेस्मेलिंगोक्तेतपसोर्द्धंजार्द्धंसोमोमित्रो
नइंद्रस्यसौम्येस्वानादीनिधिष्ण्यानामानिपरिमाग्नेयीपुरस्ताद्बृह
तीप्रतिपंथामनुष्टुप्पथिदेवत्यादित्याःकृष्णाजिनमदित्यैसौम्यम
स्तभ्नात्रिष्टुभौवारुण्यौसूर्यस्यानुष्टुपूकृष्णाजिनमुस्रावूर्ध्वबृहत्या
नडुहीभद्रोमेसौम्यंनमोमित्रस्याभितपनःसूर्यःसौरींजगतींवरुणस्य
पंचवारुणानियातेसौमीत्रिष्टुभंगौतमः१८अग्नेस्तनूरसिपंचवैष्णवान्य

ग्नेः शकलंवृषणादर्भंतरुणेकेउर्वश्यसित्रयाणांलिंगोक्तादेवतागा
यत्रेणत्रीण्याग्नेयानिभवतंनः पंक्तीरग्नावग्निर्विराडेतयोर्निर्मथ्याह
वनीयावग्नीदेवते आपतयेवायव्यमनाधृष्टमाज्यमग्नेव्रतपा आग्ने
यम ठं शुर ठं शुःप्रकृतिश्चतुरवसानासौम्यंत्योर्द्वचौलिंगोक्तदेव
तोषातेत्रीण्याग्नेयानितप्तायनीचत्वारिपार्थिवानिविदेदाग्नेयमग्ने
अंगिरोषोस्यामनुत्वालिंगोक्तानिसिंहंह्यसित्रयाणांवेदिरिंद्रघोष
श्चतुर्णामुत्तरवेदिरिदमहमाप ठं सिंहंह्यसिपंचानांवाग्भूतेभ्यःस्रु

स.नु. ग्ध्रुवोसिपरिधयस्त्रयाणामग्नेःसंभारागुल्गुल्बादयः ॥ १९॥ युंजते सू.अ.
॥ ९ ॥ श्यावाश्वः ॥ सावित्रींजगतीमिदंविष्णुर्मेधातिथिर्वैष्णवींगायत्री १
मिरावतीवसिष्ठस्त्रिष्टुभंदेवश्रुतावक्षधुरौप्राचीस्त्वंगोष्ठमत्रहविर्द्धा
नेविष्णोर्नुतिस्रोवैष्णव्यस्त्रिष्टुभ आद्येद्वेयजुरंतेत्रिष्णोर्नुप्रतद्दीर्घंत
मा ओतथ्यो विष्णोररराटंपंचवैष्णवान्याददेभ्रिरिदमहठं रक्षोघ्नंबृ
हन्नौपवर्णीदमहंपंचलिंगोक्तानिस्वराडस्यौपवर्णाणिचत्वारिरक्षो
हणोवःसप्तवैष्णवानियवोसियवोदिवेत्वौदुंबरीशुधंतांपित्र्येउद्दिवं ॥ ९ ॥

पंचानामौदुंबरिघृतेनद्यावापृथिव्यमिंद्रस्यैंद्रंपारित्वामधुच्छंदाअ
निरुक्तामैंद्रीमनुष्टुभमिंद्रस्यैंद्राणित्रीणिचतुर्थंवैश्वदेवम् ॥ २० ॥
विभूरस्यष्टानांधिष्ण्याअग्नयः ॥ संम्राडाहवनीयः परिषद्योबहि
ष्पवमानदेशोनभोसिचात्वालोमृष्टोसिशामित्रऋतधामौदुंबरीस
मुद्रोसिब्रह्मासनमजोसिशालाद्वार्योहिरसिप्राजहितोवागसिसद
ऋतस्यद्वार्येअध्वनाथंसूर्योमित्रस्यर्त्विजोग्नयोधिष्ण्याः ॥ २१॥
ज्योतिरसिवैश्वदेवं॥त्वꣳ सोमक्रतुभार्गवःसौमींगायत्रीमनवसा

नांजुषाणो अप्तुदेवत्यैकपदाविराड्यजुरंताग्नेनयागस्त्यआग्नेयीं
त्रिष्टुभमयन्नास्त्रिष्टुब्यजुंरताग्नेब्युरुविष्णोवैष्णव्यनुष्टुब्यजुरंतादेव
सवितः सावित्रमेतच्च ॐ सौम्यथंस्वाहानिर्लिंगोक्तदेवतामग्नेव्रत
पा आग्नेयमत्यन्यान्वनस्पतिरोषधेकुशतरुणथंस्वधितेपरशुर्द्यां
मातस्त्वंवनस्पतिः ॥ २२ ॥ अग्रेणीः शकलं ॥ देवस्त्वायूपः सु
पिप्पलाभ्यश्चबालंद्यामग्रेणयूपोषातेदीर्घतमायूपदेवत्यांत्रिष्टुभंब
ह्लवनिबद्धहद ॐ हयूपदेवत्येविष्णोः कर्माणिद्वेमेधातिथिर्वैष्णव्यौ

गायत्र्यौपरिवीर्षूपोदिवस्स्वरुरेषतेयूपउपावीस्तृणमुपदेवांलिंगो
क्तमृतस्यत्वापशुरग्नीषोमाभ्यांलिंगोक्तमञ्ज्योपांपशुरापोदेवीराप
ठंसंतेपशुर्घृतेनस्स्वरुशासौरेवतीवाग्वर्षौतृणथंस्वाहादेवे ॥ २३ ॥
माहिर्भूरज्जुर्नमस्तेयज्ञोदेवीरापोर्द्धमापमर्द्धमाशीर्व्राचंतेमनस्तेप
शुः शंलिंगोक्तमोषधेतृणथंस्वधितेसीरक्षसांलिंगोक्तंनिरस्तामि
दमहठं रक्षोहणीघृतेनद्यावापृथिव्यंवायोवायव्यमग्निराज्यस्या
ग्नेयथंस्वाहाकृतेवपाश्चपण्याविदमापआपीमहापंक्तिरुग्यवसाना

स.नु. पावमानश्चांत्यःपादःसंतेत्हृदय ठंरेडसिवसाप्रयुतंलिंगोक्तंघृतंवै सू.अ.
॥११॥ श्वदेवंदिशः पंचदिश्यान्यैंद्रः प्राणः पश्वंगः प्राणदानंलिंगोक्तंदेव १
त्वाष्ट्रीत्रिष्टुप्॥२४समुद्रंलिंगोक्तानिद्वादश॥दिवंतेस्वरुर्मापोत्हृदय
शूलंधाम्नोधाम्नोवारुणंयदाहुर्वारुणीगायत्र्यनवसानासुमित्रिया
नआपठंहविष्मतीर्लिंगोक्तदेवतानुष्टुबग्नेर्वश्वत्वार्षापाद्न्यमूरापीं
गायत्रींमेधातिथिर्हदेत्वासौम्यनुष्टुप्सोमराजन्त्सौम्येशृणोतुलिं
गोक्तदेवतात्रिष्टुब्देवीरापऽआपीपंक्तिःकार्षिराज्यमनुष्टुप्समुद्रस्य ॥११॥

समापआपेष्षमग्नेमधुच्छंदाआग्नेयींगायत्रीमाददेग्रावानिग्राभ्या
आपमिंद्रायत्वापंचसौम्यानिषत्तेसौमीविपरीताबृहतीश्वात्राः
पथ्याबृहतीमाभेः सौम्यमर्द्धंद्यावापृथिव्यमर्द्धंप्रागपाक्सौम्यु
ष्णिक्त्वमंगगोतमऐंद्रींपथ्याबृहतीम् ॥ २५ ॥ वाचस्पतयेप्रा
णदेवत्याविराट् ॥ मधुमतीलिंगोक्तंषत्तेसौम्यथंस्वाहोरुयजुषी
लिंगोक्तेस्वांकृतोस्युपाथंशुर्देवेभ्यस्त्वादेवदेवाथंशोलिंगोक्तमा
भिचारिकंप्राणायाग्रहोव्यानायउपाथंशुसवनउपयामगृहीतो

स.नु. स्यंतरैंद्रमंतस्तेमघवद्देवत्यात्त्रिष्टुबुदानायग्रहआवायोवसिष्ठोवा सू.अ.
१२॥ यव्यांत्रिष्टुभमिंद्रवायूमधुछंदाऐंद्रवायवींगायत्रीमयंवांगृत्समदो १
मैत्रावारुणीर्ठराायावयंत्रसदस्युस्त्रिष्टुभंयावांमेधातिथिराश्विनीं
गायत्रींतंप्रत्नथावत्सारः काश्यपोवैश्वदेवींजगतीमच्छिन्नस्यसौ
म्यर्ठ सात्रथमैंद्रीत्रिष्टुप्तृंपंत्वयाऽग्नीलिंगोक्ते ॥ २६ ॥ अयंवेनो
वेनस्यत्रिष्टुप्सोमस्तुतिरधिदैवतमधियज्ञंचमनोनत्रिष्टुप्सोमस्तु ॥१२॥
तिरधियज्ञानुवादिन्यपमृष्टःशंडोपमृष्टोमर्कआभिचारिकेदेवा

स्त्वाशुक्रामंथिनावनाधृष्टासिदक्षिणोत्तरवेदिश्रोण्यौसुवीरः सुप्र
जाः शुक्रामंथिनौनिरस्तोद्वेआभिचारिकेशुक्रस्यमंथिनः शकलं
येदेवासःपरुच्छेपोवैश्वदेवींत्रिष्टुभमाग्रयणोसिलिंगोक्तदैवतम् ॥
॥ २७ ॥ सोमः पवतेवैश्वदेवमिंद्रायत्वापंचलिंगोक्तानिमूर्द्धानंभ
रद्वाजोवैश्वानरींत्रिष्टुभंध्रुवोसिध्रुवोध्रुवंध्रुवेणबृहतीपूर्वो र्द्धचौंध्रो
वउत्तरऐंद्रोयस्तेदेवश्रवाःसौमींत्रिष्टुभंयजुरंतांदेवानांचात्वालदैव
तं प्राणायमेलिंगोक्तदेवतान्येकादशकोसिप्राजापत्योष्णिग्वर्द्ध

स.नु. मानामधवेंत्वालिंगोक्तदेवतानित्रयोदश ॥ २८ ॥ इंद्राग्नीविश्वा सू.अ.
॥१३॥ मित्रऐंद्राग्नींगायत्रीमाद्यत्रिशोकआग्नैंद्रीमोमासोमधुच्छंदावैश्वदे १
वींविश्वेदेवासोगृत्समदइंद्रमरुत्वश्चतस्रोविश्वामित्रऐन्द्रामारुती
त्रिष्टुभोमरुत्तांत्वाषजुर्मरुत्वतीयंमहां २ ॥ इंद्रोभरद्वाजोमाहेंद्री
त्रिष्टुभंयओजसावत्सोगायत्रीमुदुत्यंप्रस्कण्वः सौरींगायत्रींचित्रं
कुत्सआंगिरसस्त्रिष्टुभ ठं रूपेणवोदक्षिणाश्चतुर्णां ब्राह्मणमद्यलिं ॥१३॥
गोक्तदेवतान्यष्टौ ॥ २९ ॥ विष्णोर्वैष्णवंकदाचनादित्यदेवत्येबृ

हत्यौषड्ज्ञोदेवानांकुत्सस्त्रिष्टुभंविवस्वन्यजुः श्रदस्मैजगत्याशीर्वा
ममद्यभरद्वाजोबार्हस्पत्यः सावित्रींत्रिष्टुभ ठं सावित्रोसिसाविन्न
ठं सुशर्मासिवैश्वदेवं बृहस्पतिसुतस्य लिंगोक्तमहंप्रजापतिरूपे
णाऽऽत्मादेवतात्रिष्टुबग्ना ३ इपत्नीवन्नाग्नेयंप्रजापतिः प्राजाप
त्य ठं हरिरस्पृक्सामेहर्षोर्षस्ते लिंगोक्तेदेवकृतस्याऽऽग्नेयानिषट् ॥
॥ ३० ॥ समिन्द्राग्निर्वैश्वदेवीं त्रिष्टुभं धातालिंगोक्तबहुदेवत्या
सुगावोदेवीषाँ २ ॥ आवहोवयमाग्नेय्षोयज्ञयज्ञमेषतेलिंगोक्ते

त.नु. यजुषीउरुᳪं हिशुनः शेपोवारुणींत्रिष्टुभंनमोवारुणमग्नेरनीकमा सू.अ.
७४॥ ग्नेयींत्रिष्टुप्समुद्रेतेसौमींविराड्देवीरापः पंक्तिर्बृहतींवा पूर्वोऽर्द्धर्च १
आपउत्तरः सौम्योदेवानामाग्नेयमेजतुत्र्यवसानामहापंक्तिर्यस्यै
तेवशापुरुदस्मोगभौंमरुतोयस्य गोतमोमारुतीं गायत्रीं महीद्यौर्मे
धातिथिर्द्यावापृथिव्यामित्यग्निष्टोमः ॥ ३१ ॥ अथषोडश्याति
ष्ठगोतम ऐन्द्रीमनुष्टुभंयुक्ष्वाहिमधुछंदाइंद्रामिद्गोतमोयस्मान्नैंद्रीत्रि ॥७४॥
ष्टुप्परब्रह्मरूपेणषोडशिनस्तुतिरिंद्रश्चैंद्रावारुणीषोडशिदेवत्यावा

यजुरंताग्नेपवस्ववैखानसआग्नेयींगायत्रीमुत्तिष्ठन्कुरुस्तुतिरैन्द्री
मद्दृश्यंप्रस्कण्वःसौरींतिस्रोपियजुरन्ताउदुत्यंदेवानामार्षमाजिघ्रेडे
कौसुरूबिंदुर्गव्येमहापंक्ति प्रस्तारपंक्तीविनःशासोभारद्वाजऐन्द्री
मनुष्टुभंवाचस्पतिंवैश्वकर्मणींत्रिष्टुभंविश्वकर्मन्नैंद्रीवैश्वकर्मण्य
ग्नयेत्वादेवार्षण्यदाभ्यदैवत्यानिव्रेशीनांत्वासौम्यानि ॥ ३२ ॥
सत्रोत्थानं देवानामार्षमिहरतिःपशुदैवतमुपसृजन्नुष्णिगाग्नेयीस
त्रस्यबृहतीयजमानानामात्मस्तुतिर्युवंतंपरुछेपऐंद्रीमत्यर्ष्टिन्यव

स.नु. सानामाद्योर्द्धर्चऐंद्रापार्वतः परमेष्ठीनैमित्तिकान्याध्यायाद्वसिष्ठ सू.अ.
१५॥ स्यार्षीलिंगोक्तदेवतानिचतुस्त्रि ठं शद्ययोर्वैष्णववारुणीं त्रिष्टुब्दे १.
वांदिवमाशीर्लिंगोक्तदेवताश्चतुस्त्रिठं शद्धर्मदेवत्यापंक्तिस्त्रिष्टुब्वाय
ज्ञस्ययज्ञदेवत्यात्रिष्टुबापवस्त्वसौमींगायत्रीं नैध्रुविः कश्यपः ॥
॥ ३३ ॥ अथवाजपेयोबृहस्पतेरार्षं ॥ इंद्रस्यचदेवसवितः सा
वित्रीत्रिष्टुपूध्रुवसदमैंद्राणित्रीण्यपा ठं रसदेवत्यानुष्टुबूग्राहालिंगो ॥१५॥
क्तदेवतानुष्टुप्संपृचौयजुषीन्द्रस्य रथोवाजस्यपार्थिव्यतिजगत्यं

त्यःपादःसावित्रोऽप्स्वन्तरश्वदेवत्यानवसानापुरउष्णिग्वातोवा
तिस्रोश्वस्तुतयउष्णिक्त्रिष्टुब्जगत्योवाजिनोश्वादेवस्याहंलिंगो
क्तानिवाजिनोश्वाएषस्यद्वेदधिक्रावावामदेव्योश्वदेवत्येजगत्यौ
शन्नोवसिष्ठोविराजंतनोनाभानेदिष्ठोजगतींवाजेवाजेवसिष्ठस्त्रि
ष्टुभमामाप्राजापत्यांवाजिनोश्वाः ॥ ३४ ॥ आपयआयुर्यज्ञेन
प्राजापत्यानिप्रजापतेःस्वरमृतायजमानोस्मेदिशोनमःपृथिवी
यमासंदीयंतासुन्वन्वाजस्यप्राजापत्यंतृचंत्रैष्टुभ ठं सोमंतृचंता

स.नु. पसऽआद्यावैश्वदेव्यनिरुक्तानुष्टुब्द्वितीयालिंगोक्तदेवतातृतीयाऽऽ सू.अ.
१६॥ ग्नेयीम्नोलिंगोक्तागायत्रीसरस्वत्यैसुन्वन्नाग्निःसप्तदशलिंगोक्तदेव १
तानि ॥ ३५ ॥ अथराजसूयोवरुणस्यार्षं ॥ एषतेपार्थिवमग्निनेत्रे
भ्योदेवार्षाण्याध्यायाद्दशाद्यानिदैवान्यग्नेसहस्वदेवश्रवादेववात
श्वभारतावाग्नेयीमनुष्टुभमुपा ठं शोरश्मीणिरक्षोघ्नानिसविताद्वेषज
मानः ॥ ३६ ॥ आपोदेवाआपीत्रिष्टुप् ॥ वृष्णउर्मिर्मलिंगोक्तानि ॥१६॥
मधुमतीरंनाधृष्टाआपेसोमस्यचर्माग्नयेलिंगोक्तान्यनिभृष्टमाप

ॐ सधमादोवारुणीत्रिष्टुपूक्षत्रस्यचतुर्णांतार्प्यपांड्वाधीवासोष्णी
षाणींद्रस्यधनुर्म्मिमत्रस्यबाहूत्वयायंधनुर्द्दबाषणामिषवआविःप्रा
जापत्यंपराणिलिंगोक्तानि॥३७॥अवेष्टामृत्युनाशनं॥प्राचींपंचा
नांयजमानःप्रत्यस्तमासुरंमृत्योरोजोसिरुक्मोहिरण्यरूपौमैत्राव
रुणीत्रिष्टुब्यजुरन्तासोमस्यसुन्वन्प्रपर्वतस्यापीत्रिष्टुपूविष्णोस्त्री
णिलिंगोक्तानिसुन्वन्प्रजापतेनप्राजापत्यात्रिष्टुब्यजुंमध्योयम
मुष्यजूरुद्रयद्रौद्रं॥३८॥इंद्रस्यलिंगोक्तानि॥ मातेसंवरणःप्राजा

स.नु. ॥१७॥

पत्यऐंद्रींत्रिष्टुभमग्नयेलिंगोक्तानिपृथिविमातर्भूमिर्हं ठं सोवामदे
व: सौरी ठं सप्रपंचपरब्रह्माभिधायिनीमतिजगतीमियच्छतमा
नावूर्गसिशाखेन्द्रस्यबाहूस्योनास्यासंदीक्षत्रस्याधीवास ठं स्यो
ना ठं सुन्वन्निषसादशुन:शेपोवारुणींगायत्रीमभिभूरस्यक्षायज
मानोवाब्रह्मँस्त्वमामंत्रणानिपंचलिंगोक्तानींद्रस्यस्फयोग्नि: पृथु
राग्नेयठंस्वाहाकृताअक्षा:सवित्रालिंगोक्तदैवतम् ॥ ३९ ॥ अथ
चरकसौत्रामण्याश्विनोरार्षं ॥अश्विभ्यांत्रिणीलिंगोक्तानिवायु:

सू.अ. १ ॥१७॥

सौमीगायत्रीकुवितृचर्ठसुकीर्तिः काक्षीवत आद्यासौम्यनिरुक्ता
त्रिष्टुब्युवमनुष्टुप्पुत्रमिवत्रिष्टुबश्विसरस्वतींद्रदेवत्ये अश्विसरस्व
तींद्रदेवत्ये ॥ ४० ॥ इतिसर्वानुक्रमणिकायांप्रथमोऽध्यायः ॥१॥
॥ अथाग्निंप्रजापतिरपश्यत् ॥ साध्यावापश्यन्त्सोऽग्निः पंचचितिकः
प्रथमाचितिः प्रजापतेर्द्वितीयादेवानांतृतीयेंद्राग्न्योर्विश्वकर्मणश्च
तुर्थ्यृषीणां पंचमीपरमेष्ठिनोऽथ प्रतिकर्मदर्शिनो युंजानोष्टौसावि
त्रा णिसवितापश्यदाद्यातृतीयाचानुष्टुप्चतुर्थी षष्ठ्यौजगत्यौ द्वि

अ.नु. तीयागायत्रीपंचमीत्रिष्टुबिमंनोयजुरंतागायत्र्यनवसानादद्देभिः सू.अ.
१८॥ र्हस्तेनुष्टुब्यजुरंता ॥ १ ॥प्रतूर्तंनाभानेदिष्ठः ॥ आश्वीमास्तारपंक्ति २
र्युंजाथांकुश्विर्गार्दभींगायत्रींयोगेयोगेशुनःशेपआजींप्रतूर्वंस्त्रिष्टु
ब्विराड्रूपायजुर्गर्भोरुयजुःपृथिव्यास्त्रीण्याग्नेयान्यन्वग्निराग्नेयीं
त्रिष्टुभं पुरोधसआगत्यमयोभुवआश्वीमनुष्टुभमाक्रम्याऽनुष्टुप्
द्यौस्तेबृहत्युत्क्रामाविराड्डुदक्रमीत्रिष्टुबात्वाहार्द्वगृत्समदआग्नेय्यौपरि ॥१८॥
सोमकोगायत्रींपरित्वापायुरनुष्टुभंत्वमग्नेगृत्समदोजगतीं ॥ २ ॥

पृथिव्याआग्नेयं ॥ अपांपुष्करपर्ण ठं स्वरा ड्पंक्तिः शर्मद्वे अनुष्टुभौ
कृष्णाजिनपुष्करपर्णैपुरीष्योग्निस्त्वामग्नेतृचंभारद्वाजआग्नेयंगा
यत्र ठं सीदहोतर्देवश्रवादेववातश्चत्रिष्टुभंनिहोतागृत्समदःसर्ठंसी
दस्वप्रस्कण्वोबृहतीम् ॥ ३ ॥ अपोदेवीः ॥ सिंधुद्वीपआपीन्यंकु
सारिणी ठं संतेत्रिष्टुप्पार्थिवोर्द्ध्वौवायव्योर्द्धःसुजातोनुष्टुबाग्नेय्युदु
तिष्ठविश्वमनाःपथ्याबृहतीमूर्द्ध्वःकण्वउपरिष्टाद्बृहतीठंसजातस्त्रि
तस्त्रिष्टुभर्ठंस्थिरोरासभेय्यनुष्टुबुष्णिग्वा शिवोभवाजीपथ्याबृ

स.नु. हतीमैत्रुलिंगोक्तमहापंक्तिरुयवसानाभ्रेगायत्र्येकपदाभ्रेय्यतमग्नि सू.अ.
७१॥ माभ्रेये ओषधयस्त्रिष्टुबनुष्टुभावोषधिदेवत्ये व्यस्यन्नाभ्रेयोर्द्धर्चौ २
विपाजसोत्कील: कात्य आभ्रेयींत्रिष्टुभं ४ आपोह्यापर्ठासिंधुद्दापि
स्तृचंगायत्रंमित्र उपरिष्टाद्बृहतीमैत्रीरुद्रा अनुष्टुब्रौद्रीसर्ठंसृष्टां द्वे
सिनीवालीदेवत्ये उखामादित्यामखस्यमृत्पिंडोवसवस्त्वालिंगो
क्तानिसर्वत्रादित्यैरास्नादितिरौषंकृत्वायादित्योष्णिगादितिरावटं ॥७१॥
देवानांपंचौखानिमित्रस्यविश्वामित्रोमैत्रींगायत्रींदेवस्त्वासावि

त्रींबृहत्युत्थायपूर्वोर्द्ध्वर्चऔषउत्तरोमैत्रः ॥ ५ ॥ आकूतिंलिंगो
क्तान्यौद्भणानि ॥ मास्वौरव्यौगायत्रीत्रिष्टुभावग्निश्चपादाआग्ने
योद्दूनः सोमाहुतिराग्नेयींगायत्रीं परस्याविरूपऽआंगिरसः परम
स्याऽआरुणिरनुष्टुभंयदग्नेद्वेजमदग्निरहरहर्नाभानेदिष्ठस्त्रिष्टुभौषाः
सेनाअनुष्टुभःसर्वाआग्नेय्यौत्योपरिष्टाद्बृहती ॥ ६ ॥ इशानोवत्स
प्री ॥ त्रिष्टुभर्ठरौक्मींनक्तोषासाकुत्सऽआग्नेयींविश्वाश्यावाश्वः
सावित्रीं जगतीर्ठसुपर्णःकृतिश्चतुरवसानागारुत्मी विषघ्नी वि

स.नु. ष्णोलिंगोक्तान्यर्कंदद्वतसप्रीराग्नेयींत्रिष्टुभमग्नऊर्ध्वबृहत्यग्नेमहाबृ सू.अ.
२०॥ हतीपुनर्गायत्र्यावात्वाध्रुवोनुष्टुभमुदुत्तमर्ठंशुनःशेपोवारुणींत्रिष्टु २
भमग्नेत्रित आग्नेयी ठं हर्ठं सउक्ताजगतीहयजुरन्तांतेबृहद्यजुः सी
दत्वमाग्नेयीत्रिष्टुबंतरग्नेनुष्टुभौ ॥७॥ दिवस्पर्याग्नेयंत्रैष्टुभं ॥ द्वाद
शर्च्चंवत्सप्रीर्भालंदनः समिधाग्निंविरूपाक्षआंगिरसआग्नेयंगाय
त्रमुदुत्वातापसोनुष्टुभं प्रेदनुष्टुप्प्रप्रायमाग्नेयींवसिष्ठस्यत्रिष्टुभमा ॥२०॥
पोदेवीराप्यप्स्वग्नेविरूपऽआग्नेयींगायत्रींगर्भोअसितिस्रोनुष्टुभो

बोधामेदीर्घतमास्त्रिष्टुभर्ठ्ंसबोधिसोमाहुतिराग्नेयीं यजुरंतांगाय
त्रींयजुर्व्वैश्वकर्म्मणंपुनस्त्वात्रिष्टुबाग्नेयी ॥ ८ ॥ अपेतलिंगोक्त
बहुदेवत्या ॥ संज्ञानमूषदेवत्यमग्नेः सिकताश्चितः परिश्रितोयर्ठ्ं
सः पंचर्च्चमाग्नेयंत्रैष्टुभंविश्वामित्रश्चतुर्थ्यनुष्टुबयंतेनुष्टुप् त्विदेष्ट
केलोकंलिंगोक्तानुष्टुप्ताअस्यार्षींप्रियमेधऐंद्रइंद्रंजेतामाधुच्छंदसऐं
द्रीर्ठ्ंसमितच्चतस्रोव्घ्याग्निदेवत्याउष्णिगुपरिष्टाद्बृहत्युष्णिकपंक्तयो
मातेवोखास्तुतिस्त्रिष्टुप् ॥ ९ ॥ असुन्वंतंनैर्ऋतंतृचंत्रैष्टुभं ॥ यंतेय

स.नु. जमानदेवत्यानमोविराड्धूतिदेवत्येकपदानिवेशनआग्नेयींत्रिष्टुभं सू.अ.
२१॥ विश्वावसुर्देवगंधर्वः सीराद्वेसीरदेवत्येबुधः सौम्यो गायत्रीत्रिष्टु २
भौशुनंचतस्रःसीतादेवत्याः कुमारहरितोद्वेत्रिष्टुभौतृतीयापंक्तिश्च
तुर्थ्यनुष्टुब्विमुच्यध्वमानडुहींगायत्रीसजूर्लिंगोक्तदेवतं ॥ १० ॥
याऽओषधीः सप्तवि ठं॰ शतिरनुष्टुभऽओषधिस्तुतिमाथर्वणोभिष
ङ्मुंचंतुबंधुर्द्वादशानारभ्याधीतामामाहिरण्यगर्भः कायीं त्रिष्टुभ ॥२१॥
मभ्यावर्त्तस्वोष्णिगाग्नेय्यग्नेयद्गायत्रीयं त्रिष्टुबग्नेतवपावकोग्निरा

ग्नेयर्ठः षड्टचंप्रथमेविष्टारपंक्तीतिस्रः सतोबृहत्यउपरिष्टाज्ज्योतिःष
ष्ठ्याप्यायस्वगोतमः सौम्योगायत्रीत्रिष्टुबुष्णिह आतेवत्सारस्तु
भ्यंताद्वेविरूपस्तिस्रोगायत्र्य आग्नेय्यष्यो ॥ ११॥ मयिककुबाग्ने
यी ॥ बृह्मादित्यदेवत्यात्रिष्टुभ्भिरण्यगर्भोहिरण्यगर्भः कार्यीत्रिष्टु
भंद्रप्सोदेवश्रवा आदित्योनमोस्तुसाप्र्यंतृचमानुष्टुभंकृणुष्वपंच
प्रतिसराराक्षोघ्नादेवानामार्षर्ठः सर्व्वास्त्रिष्टुभ आग्नेयीर्वामदेवश्चाप
श्यदग्नेष्ट्वायजुराग्नेयमिंद्रस्यैंद्रंभुवस्त्रिशिरा आग्नेयींत्रीष्टुभं॥१२॥ध्रु

स.नु. वास्यूर्ध्वबृहती॥प्रजापतिरनुष्टुप्भूरसिप्रस्तारपंक्तिरसाठंस्वयमा सू.अ.
।२२॥ तृणादेवताविश्वस्माइत्येतस्यचयजुषः कांडात्कांडादानुष्टुभंतृच २
मग्निनादृष्टंदूर्वेष्टकादेवतंषास्तअग्नेयंतृचमानुष्टुभमिंद्राग्निभ्यांदृष्टं
विराडयंलोकः स्वराडसौलोकःप्रजापतिष्ट्वाविश्वज्योतिषंमधुश्च
तुर्देवतमषाढासिसवितापश्यद्देवावापश्यंनिष्टकादैवतं ॥१३॥ मधु
व्वातावैश्वदेवं तृचंगायत्रं गोतमोपांगंभन्पंक्तिस्त्रीन्त्समुद्रांस्त्रिष्टु
ष्कौम्र्यंतृचंध्रुवासित्रिष्टुबिषेबृहत्यौरवंतृचमग्नेयुक्ष्वाग्नेयंतृचंग। ॥२२॥

यत्रमाद्यायांभरद्वाजोद्वितीयस्यांविरूपः सम्यकूत्रिष्टुब्लिंगोक्तदे
वतचैत्वाबृहत्यग्निज्योतिषोष्णिगादित्यंगर्भपंचर्चमाग्नेयंत्रैष्टुभ
मिमंमापंचर्चमाग्नेयंत्रैष्टुभमेवद्वेद्वेचांतियजुषीत्वंयविष्ठोशनाःका
व्यआग्नेयीमनिरुक्तांगायत्रीमपांत्वावि ꣳ शतिरैष्टकान्ययंपुरः पं
चाशत्प्राणभृद्देवत्यानिलोकंताइंद्रंतिस्रः प्रतीकोक्ताएवꣳ सर्वत्र ॥
॥१४॥ अथद्वितीयाचितिः ॥ ॥ ध्रुवक्षितिःपंचाश्विन्यस्तासांप्र
थमाविराड्वतस्रस्त्रिष्टुभोयजुरंताःशुक्रश्चर्तव्य ꣳ सजूःपंचविश्वेषां

स.नु. देवानामार्षं ताएवदेवताः प्राणंमेपंचवायव्यान्यपःपंचापानिमू सू.अ.
॥२३॥ र्द्धावयएकोनविंशतिर्लिंगोक्तदेवतानि ॥१५॥ अथतृतीयेंद्राग्नी २
अनुष्टुप् ॥ ॥पूर्वोर्द्धर्चऐंद्राग्नउत्तरः स्वयमातृणादेवतोविश्वकर्मा
वायव्यर्ठंराड्यसिपंचदिग्देवत्यानिविश्वकर्मावायव्यंनभश्चेषश्च
र्तव्येआयुर्मेदशलिंगोक्तदेवतानिमाछंदश्चषाड्विंशन्मूर्द्धानुष्टुव्यं
त्रीपरोष्णिक्चतुर्दशयजूर्ठंषिप्राणदेवत्यानि ॥ १६ ॥ अथच ॥२३॥
तुर्थ्यांशुरष्टादशाग्नेर्दशैकयासप्तदशसर्वाणि लिंगोक्तदेवतानि सह

श्वर्तव्यं ॥ १७ ॥ अथपंचम्यग्नेजातानाग्नेय्यौत्रिष्टुभौषोडशीचतु
श्चत्वारिंशोलिंगोक्तेअग्नेस्त्रिष्टुबेवश्चत्वारिंशद्रश्मिनैकान्नत्रिं
शद्राइयसिपंचायंपुरःपंचैतानिसर्वाणिलिंगोक्तदेवतानि ॥ १८
अग्निर्मूर्द्धाग्नेयोनुवाकः ॥ प्रथमस्त्र्यृचोगायत्रोद्वितीयस्त्रैष्टुभोभुव
स्तृतीयोजागतोऽयमिहचतुर्थआनुष्टुभःसखायःसंपंचमःप्रगाथ
एनावस्तत्रपूर्वाबृहतीसतोबृहत्युत्तराताभ्यांतिस्रोबृहत्यः संपादि
ताः षष्ठऔष्णिहोग्नेवाजस्यगोतमः सप्तमःपुनःककुभःप्रगाथोभ

स.नु. द्रोनस्तत्रपूर्वाककुप्सतोबृहत्युत्तराताभ्यांतिस्रःककुभःसंपादिता सू.अ.
।२४॥ अष्टमःपांक्तोग्निंतंपदपांक्तोनवमोग्नेतमग्निर्ठंहोतारमतिछंदास्यव २
सानाम्नेत्वंद्वैपदस्त्रचः ॥ १९ ॥ अयमग्निर्विरूपोबोधिबुधगविष्ठि
रोजनस्यसुतंभरःसरवायइषःसर्ठं समित्संवननस्त्वांप्रस्कण्वए
नावोवसिष्ठोग्नेवाजस्यगोतमोभद्रोनः सौभरिरग्निंतंकुमारवृषोये
नाष्टावाग्नेय्यः षट्त्रिष्टुभौद्वेअनुष्टुभौतपश्चर्तव्यंपरमेष्ठीसौरंप्रोथद ॥२४॥
श्वोवसिष्ठस्त्रिष्टुभमाग्नेयीमायोर्द्वस्वयमातृणदेवत्येसहस्रस्यपंचा

ज्ञेयानि ॥ २० ॥ रौद्रोध्यायः परमेष्ठिन आर्षं देवानां वा प्रजापतेर्वा
द्योनुवाकः षोडशर्च्च एकरुद्रदेवत्यः प्रथमा गायत्री तिस्रोनुष्टुभस्ति
स्रः पंक्तयः सप्तानुष्टुभो द्वे जगत्यौ मानो द्वे कुत्सः ॥ २१ ॥ अंत्यानु
वाके सप्तैकरुद्रस्तुतिः ॥ आद्योपरिष्टाद्बृहती द्वितीया जगती कुत्स
स्य तृतीयानुष्टुब्द्वे त्रिष्टुभौ द्वे अनुष्टुभाव संख्याता बहुरुद्रदेवत्या द
शानुष्टुभो मंत्रा अवतानसंज्ञकास्ततोंत्यानि त्रीणि यजूंषि बहुरुद्र
देवत्यानि प्रत्यवरोहसंज्ञका मंत्राः ॥ २२ ॥ मध्ये सर्वाणि यजूंषि ॥

स.नु. हिंरण्यबाहवइतितिस्त्रोशीतयोरुद्राणां तेषामुभयतो नमस्काराअ सू.अ.
२५॥ न्येन्यतरतोनमस्काराअपरेजातानामरुद्राः सभाभ्यइत्यादयोन २
मोवःकिरिकेभ्यइत्यग्निवायुसूर्यहृदयभूताःपंचव्याहृतयोबहुरुद्र
देवत्याः ॥ २३ ॥ अश्मन्मारुत ॥ मश्मँस्तेश्मामग्घाशीर्ष्षद्विषम
आभिचारिकमिमामआग्नेयमृतवोबृहतीपंक्तिर्वा समुद्रस्य द्वेगा
यत्र्यावुपज्मंजगतीत्रिष्टुब्वाऽपामिदंबृहत्यग्नेपावकवसूयवःसनो ॥२५॥
मेधातिथिरेतेआग्नेय्यौगायत्र्यौपावकयाजगतींभरद्वाजोनमस्ते

बृहतीमाग्नेयीमृषिसुतालोपामुद्रा ॥ २४ ॥ नृषदेपंचाग्नेयानिषेदे
वाजगत्यौप्राणदेवत्येप्राणदाबृहतीपंक्तिर्वाऽऽग्नेय्यग्निस्तिग्मेनाग्ने
यींऽगायत्रींभरद्वाजोयइमावैश्वकर्म्मणीस्त्रिष्टुभो विश्वकर्माभौव
नः ॥२५॥आशुरैंद्रीद्वादश॥त्रिष्टुभोप्रतिरथोवसृष्टानुष्टुबिषुदेवत्या
प्रतयोद्धनत्स्तौत्यनुष्टुबसौयामारुती त्रिष्टुब्यत्रलिंगोक्तदेवता पं
क्तिर्मर्म्माणिलिंगोक्तवत्त्रिष्टुबुदेनंतिस्रोनुष्टुभआद्याग्नेयीद्वितीयैंद्री
तृतीयालिंगोक्तदेवता पंचदिशःपंचयज्ञाग्निसाधनवादिन्यऽआद्ये

स.नु. द्वे त्रिष्टुभौ तृतीया पंक्तिर्बृहती वा चतुर्थी बृहत्येवांत्या त्रिष्टुब्विमानो सू.अ.
।२६॥ द्वे आदित्यदेवत्ये आद्या विश्वावसोर्द्वितीया प्रतिरथस्य देवहूर्विधृ २
तिरनुष्टुब्यज्ञदेवत्या वाजस्यैंद्र्यनुष्टुबुद्गाभमैंद्राग्न्यनुष्टुबेव ॥ २६ ॥
ऋमध्वंपंचाग्नेय्यः ॥ आद्यानुष्टुप्ततस्त्रिष्टुप्ततो बृहती पिपीलिकम
ध्या ततोनुष्टुप्पूर्त्रिष्टुबंत्याग्ने सहस्राक्ष विराडाग्नेयी सुपर्णो द्वे पंक्तित्रिष्टु
भौ तार्क्ष्यः सवितुः सावित्रीं त्रिष्टुभं पुरस्ताज्ज्योतिषं कण्वो ददर्श विधे ॥२६॥
माग्नेयीं गृत्समदस्त्रिष्टुभमस्यास्त्रिस्थानोग्निर्देवताग्नेद्धो विराडाग्नेयी

वसिष्ठस्यार्चिर्त्तिवैश्वकर्मण्यतिजगतीसप्तत आग्नेयीत्रिष्टुप्सप्तऽक्ष
षीणाम् ॥ २७ ॥ शुक्रज्योतिःषण्मारुत्यः ॥ आद्याचतुर्थीचोष्णि
ग्द्वितीयातृतीयाचगायत्री पंचमीजगती षष्ठीगायत्र्युष्णिग्वैंद्रंद्वे
वीर्मारुतमिमंत्रयोदशर्च्चं आग्नेयस्त्रैष्टुभोऽनुवाको यज्ञस्तुतिघृतस्तु
तिर्वावसोर्द्धाराभिवादिनीवाघृतंमिमिक्षेगृत्समदःसमुद्राद्वामदेव-
श्चत्वारिशृङ्गायज्ञपुरुषदेवत्यऋषभोमंत्रः ॥२८॥ वाजश्चमेदेवाना
मार्षं ॥एतैर्यजुभिर्यजमानोग्नेःकामान्याचतेवाजप्रसवीयठंसप्तर्च्चं

स.नु. विश्वेत्रैष्टुभंवैश्वदेवं लुशोधानाकोवाजोनस्तिस्रोन्नदेवत्याआद्या सू.अ.
२७॥ नुष्टुब्द्वेत्रिष्टुभौसंमाविराजावाग्नेय्यौसरस्वत्यैलिंगोक्तदेवतं॥२१॥ २
ऋताषाड्गंधर्वाप्सरसः ॥ सनःप्राजापत्याप्रस्तारपंक्तिःसमुद्रोसि
वायव्यानित्रीणिरुचमाग्नेय्यनुष्टुप्तत्वावारुणींत्रिष्टुभंठंशुनःशेपः
स्वर्णाग्नेयानिपंचाग्निंयुनज्म्याग्नेय्यस्तिस्रआद्येद्वे त्रिष्टुभौ पंक्ति
स्तृतीयादिवोद्वेआग्नेय्यौ परोष्णिङ्महापदपंक्ती इष्टोयज्ञोव्यृचंय ॥२७॥
जमानाग्निदेवत्यंगालवआद्योष्णिग्द्वितीयागायत्री॥ ३०॥यदा

कूतादृष्टर्च्चमाग्नेयम् ॥ विश्वकर्म्मणस्तृतीयादैवीवाद्याजगतीति
स्रास्त्रिष्टुभश्चतस्रोनुष्टुभोग्निरस्म्यश्यैद्वैतवादिनींत्रिष्टुभंदेवश्रवादेव
वातश्चभारतावृचौयजुर्षैअग्नेयोनुष्टुबाग्नेयी ॥ ३१ ॥ वार्त्रहत्या
यसप्तर्च्चमिन्द्रोपश्यत् ॥ आद्येद्वेवार्त्रघ्न्यौगायत्रीत्रिष्टुभौविश्वामि
त्रस्यच विनोनुष्टुम्मृगोनत्रिष्टुप्प्रथमार्ठशासो भारद्वाजोद्वितीयां
जयऐंद्रोद्वैवैश्वानर्य्यौगायत्रीत्रिष्टुभौपृष्टोदिविकुत्सस्यचाऽश्याम
द्वेत्रिष्टुभावाग्नेय्यौ कामवत्यावश्यामभरद्वाजस्यच वयंतेकात्य

स.नु. स्योत्कीलस्य च धामच्छदनुष्टुब्वैश्वदेवी ॥ ३२ ॥ अथसौत्राम सू.अ.
२८॥ णीप्रजापतेरार्षम् ॥ अश्विनोःसरस्वत्याश्वस्वाद्वींत्वानुष्टुप्सुरा २
सोमदेवत्या सोमोसिचत्वारिसौराणि परितोभारद्वाजःसौमींबृह
तींऽवायोस्तृचोगायत्रः सौम्यआभूतेर्ब्रह्मक्षत्रंत्रिष्टुप्सुरासोमदेव
त्यानानाहिजगतीसुरासोमदेवत्यातेजोसिपयोदेवत्यान्योजोसि
सुरादेवत्यानिषाव्याघ्रठंहैमवर्च्चौरनुष्टुब्विषूचिकास्तुतिर्यदापिपे ॥२८॥
षाग्नेयीबृहतीसम्पृचस्थपयोग्रहाविप्रचस्थसुराग्रहादेवायज्ञंब्राह्म

णानुवाकोविंशतिरनुष्टुभः सोमसंपत् ॥ ३३ ॥ सुरावंतंचतुर्क
चंत्रैष्टुभं ॥ अश्विसरस्वतींद्रदेवत्यंपितृभ्यः सप्तपित्र्याणिपुनन्तु
मानवर्च्चं पावमानमाद्येद्वे पित्र्ये अनुष्टुभौ प्रजापतिस्तृतीयांवैखा
नसआग्नेयींगायत्रींचतुर्थींलिंगोक्तदेवतानुष्टुप्पंचम्याग्नेयीगाय
त्रीषष्ठ्याग्नेयीब्राह्मीचगायत्रीब्राह्मयस्तृतीयःपादसौमीसप्तमीसा
वि ऽयष्टमीनवमीत्रिष्टुब्वैश्वदेवीयेसमासनाअनुष्टुभौपित्र्याद्याद्वि
तीयायजमानाशीर्द्वेसृतीत्रिष्टुब्देवयानपितृयाणौपंथानौब्रवीतीद

म.नु. ठंहविरुयवसानाष्टिर्यजमानाशीः॥३४॥उदीरतांत्रयोदशर्च्चंपैत्र्यंत्रै सू.अ.
२१॥ ष्टुभंठंशंखएकादशीतुजगत्याच्च्याजानुदशर्च्चोनुवाकोनवपित्र्या २
दशम्यैंद्रीगायत्रीतृतीयाचतुर्थीनवम्योनुष्टुभास्त्रिष्टुभइतराःसोमो
राजाष्टर्च्चमश्विसरस्वतीन्द्राऽअपश्यन्नाद्यास्तिस्रोमहाबृहत्यउपां
त्याचचतुर्थ्यन्तेअतिजगत्यौशेषेअतिशक्वर्य्यौन्त्यवसानेसीसेन
तंत्रमश्विसरस्वतींद्रदेवत्याः षोडशजगत्यः ॥ ३५ ॥ क्षत्रस्ययो ॥२१॥
निर्द्विपदागायत्री ॥ आसन्दीदेवताकामात्वाकृष्णाजिनंमृत्योरु

क्मावश्विनोभैंषज्येन लिंगोक्तदेवतानित्रीणि कोसिप्राजापत्या
गायत्री शिरोमेपंचर्चमिन्द्रशरीरावयवदेवताकं तृतीयागायत्र्यं
त्यामहापंक्तिस्त्र्यवसानानुष्टुभौंत्याःप्रतिक्षत्रेवैश्वदेवंत्रयादेवादेवी
पंक्तिस्त्र्यवसाना प्रथमाद्वितीयेवैश्वदेवमाशीर्लिंगं लोमान्यनुष्टु
बिंलगोक्तदेवता ॥३६॥ यद्देवास्तिस्रोग्निवायुसूर्यदेवत्या अनुष्टुभः
॥ कुष्माण्डीर्यद्वामेलिंगोक्तदेवतठं समुद्रेतेद्विपदाविराडापीद्रुपदा
दिवानुष्टुबाप्युद्वयठं सौर्यनुष्टुप्प्रस्कण्वस्यापोऽआद्याग्नेयीपंक्तिरे

स.नु. धोसिसमिद्दैवत्येयजुषी समावववर्त्यनिरुक्तागायत्री वैश्वानरज्यो सू.अ.
३०॥ तिर्यजुरभ्यादधाम्याग्नेयं तृचमानुष्टुभमाश्वतराश्विरर्ठ शुनासो २
र्य्यनुष्टुप्संसच्चंतिपरिसौर्यैन्द्रीचानुष्टुब्धानावंतमैंद्रींगायत्रीविश्वा
मित्रस्यचबृहर्दिंद्रायबृहतीनृमेधपुरुषमेधयोरध्वर्षौगायत्री॥३७
षोभूतानामात्मप्रवादापंक्तिः ॥ नारायणीयाकौडिन्यस्यप्राणपा
मेद्वेअनुष्टुबुपरिष्टाद्बृहत्यौलिंगोक्तदेवतेसमिद्धइंद्रएकादशाप्रीस्त्रिष्टु ॥३०॥
भ आंगिरसइध्मस्तनूनपान्नराशर्ठ स इडोबर्हिर्द्वारउषासानक्तादै

ऽयाहोतारातिस्रोदेवीस्त्वष्टावनस्पतिःस्वाहाकृतयइत्येताआप्रीदे
वता आयातुसप्तत्रिष्टुभऐन्द्यआमन्द्रैर्बृहत्यायातुवामदेवस्त्रातारंग
र्गआमन्द्रैर्विश्वामित्रएवेद्वसिष्ठः ॥ ३८ ॥ अथहोत्रंत्रिपशोः ॥
समिद्धोअग्निरापीर्द्वादशविदर्भिरश्विसरस्वतीन्द्रदेवत्याअनुष्टुभौ
श्विनाहविस्तिस्रोनुष्टुभएकैकाश्विसरस्वतींद्रदेवत्यायइंद्रसवितृ
वरुणदेवत्यास्तिस्रोऽनुष्टुभोश्विनागोभिस्तिस्रोनुष्टुभो युवंपुत्रामि
वानुष्टुप्त्रिष्टुभौ यस्मिन्नश्वासआग्नेय्यौजगतीत्रिष्टुभावश्विनाते

स.नु. जसैकादशर्च्चैठंशस्त्वंगोमदृत्समदस्तृचमाश्विनंगायत्रं पावकानो सू.अ.
॥३१॥ मधुछंदाःसारस्वतमिंद्रायाद्यैंद्रंमधुछंदाएवानुक्तमानुष्टुभमश्विस २
रस्वतींद्रदेवत्यं ॥ ३१ ॥ इमंमेगायत्रीत्रिष्टुभौवारुण्यौशुनःशेपः
॥ त्वन्नस्त्रिष्टुभावाग्निवारुण्यौवामदेवोमहीमूषुत्रिष्टुबादित्या सुत्रा
माणंगयःप्लातःसुनावत्रौस्वर्ग्यागायत्र्यानोमैत्रावरुणींगायत्रींवि
श्वामित्रः प्रबाहवावसिष्ठस्त्रिष्टुभठं समिद्धोअग्निरेकादशाप्रमानु ॥३१॥
ष्टुभठं स्वस्त्यात्रेयस्यार्षं वयोधाइंद्रोदेवतावसंतेनऋतुनाषडृचा

मानुष्टुभंलिंगोक्तदेवतꣳ होतायक्षद्द्वादशाप्रीःप्रैषाअश्विसरस्वतीं
द्रदेवत्याअश्विनौछागस्यसप्तलिंगोक्तदेवताःप्रैषावनस्पतिमभि
यूपोग्निर्ꣳस्विष्टकृतꣳस्विष्टकृदग्निर्देवंबर्हिरेकादशानुयाजप्रैषाअ
श्विसरस्वतीन्द्रदेवत्याऽअग्निमद्यसूक्तवाकप्रैषोलिंगोक्तदेवतोलिं
गोक्तदेवतः॥४०॥ इतिसर्वानुक्रमणिकायांद्वितीयोऽध्यायः॥२॥
॥ ॐ अथाश्वमेधश्चतुरोध्यायान्प्रजापतिरपश्यत् ॥ तेजोसिसौ
वर्णं निष्क्रमिमामगृभ्णन्संवत्सरो यज्ञपुरुषस्त्रिष्टुभमभिधालिंगो

स.नु. क्तानिषो अर्वन्तंगायत्र्यर्द्धैनाश्वस्तुतिःपरोद्धौंलिंगोक्तोग्नयेलिंगो सू.अ.
॥३२॥ क्तान्येव हिंकारायेत्यश्वस्यैकान्नपंचाशच्चेष्टितानि हिरण्यपाणिं ३
पंचर्चर्ठ सावित्रंगायत्रमाद्यांमेधातिथिरग्निथ स्तोमेनाग्नेयंतृचं
गायत्रर्ठसुतंभरोविश्वामित्रोविरूपोयथासंख्यमजीजनोहिपाव
मार्नींकृतिं पिपीलिकमध्यामनुष्टुभं त्र्यरुणत्रसदस्यूर्ष्विभूरश्वदैव
तंदेवाद्दैवमिहरंतिराग्नेयानि चत्वारिकायौद्धृभणानिलिंगोक्तान्या ॥३२॥
ब्रह्मलिंगोक्तान्येवाध्यायात् ॥ १ ॥ प्रजापतयेप्राजापत्यम् ॥ य

स्तेदेवंयः प्राणतस्त्रिष्टुपूकायी हिरण्यगर्भस्य युंजन्तिमधुच्छन्दा
आदित्यदेवत्यांगायत्रीं युंजंत्यस्याश्वस्तुतिर्यद्वातोबृहतीमौवसव
स्त्वालिंगोक्तानिलाजी ३ नश्वदेवत्यं कःस्विच्चतस्रोऽनुष्टुभःप्रश्न
प्रतिप्रश्नभूताब्रह्मोद्येहोतुर्ब्रह्मणश्चवायुष्ट्वा लिंगोक्तानि सर्ठशित
स्तिस्रोश्वदेवत्याअनुष्टुब्विराड्त्रिष्टुभोग्निःपशुराश्वानित्रीण्यंबे नु
ष्टुबश्वस्तुतिर्गणानांत्वाचत्वारिलिंगोक्तानि ॥ २ ॥ उत्सक्थ्या
गायत्र्याश्वी ॥ यकादशर्चमानुष्टुभंद्वितीयातूपरिष्टाद्बृहत्यध्वर्यवो

स.नु. दीनांकुमार्य्यादिभिरश्लीलभाषणं ताएवदेवता दधिक्राव्णोदधि सू.अ.
॥३३॥ क्रावावामदेव्यःसुरभिमतीमनुष्टुभमाश्वींगायत्रीठं षड्चमाश्वमु २
ष्णिगाद्याश्वतस्त्रोनुष्टुभोंत्यात्रिष्टुप् कस्त्वाषड्चमाश्वमाद्यागाय
त्रीपंचानुष्टुभः कः स्विदष्टादशर्च्चंब्रह्मोद्यठं होत्रादीनांप्रश्नप्रतिप्रश्न
भूतमाद्याश्वतस्त्रोनुष्टुभःकास्विदाद्याश्वतस्त्रश्चांत्यादशत्रिष्टुभःसुभू
रनुष्टुब्लिंगोक्तदेवताहोतायक्षत्प्राजापत्यः प्रैषः प्रजापतेर्हिरण्यग ॥३३॥
र्भःप्राजापत्यांत्रैष्टुभं ॥ ३ ॥ अश्वस्तूपरइत्यादयः ॥ पशवोध्या

येनोक्तादेवतावापर्यंग्यास्तथारोहितादयोगुणयुक्ताऽ आरण्याश्च
कपिंजलादयआध्यायाच्छादंदद्भिरित्यादित्वगित्येतदंतंद्रव्यदैवत
मुक्तम् ॥ ४ ॥ अश्वस्तूपरोब्राह्मणोध्यायः ॥ शादंदद्भिस्त्वचांतश्च
जुंबकायवारुणीं द्विपदांमुंडिभओदन्य एषा चाघनाशन्यंतर्ज्जले
घस्येमेकाग्ध्यौत्रिष्टुभौहिरण्यगर्भः प्राजापत्यआनोदशर्च्चंजागतं
वैश्वदेवंगोतमः स्वस्तिनोविराट्स्थानाभद्रंकर्णेभिस्तृचं त्रैष्टुभंमा
नोश्वस्तोमीयंदीर्घतमास्त्रैष्टुभंद्वाविंशत्यृचमश्वस्तुतिस्तृतीया

स.नु. षष्ठ्यौजगत्याविमानुद्वैपदं वैश्वदेवं तृचं भौवनआप्त्योवासाधन सू.अ.
॥३४॥ भौवनोवा ॥५॥ अग्निश्वसप्तालिंगोक्तानि ॥ प्रियोदेवानांलौगाक्षि २
रनुष्टुभमनवसानांबृहस्पतेगृत्समदोब्राह्मीं त्रिष्टुभमिंद्रगोमन्नैंद्र्यौ
गायत्र्यौरम्याक्षिर्ऋतावानंप्रादुराक्षिर्वैश्वानरीयां वैश्वानरस्य त्रि
ष्टुभंकुत्सोग्निर्ऋषिराग्नेयीं गायत्रीं वसिष्ठभरद्वाजौमहाँ २ ऽइंद्रोमा
हेंद्रींवसिष्ठस्तंवऐंद्रींपथ्याबृहतींनोधागोतमोयद्वाहिष्ठंवसूयवआ ॥३४॥
ग्नेयीमनुष्टुभमेहिभरद्वाजोगायत्रीमृतवस्तेबृहतीत्युपह्वरेवत्सो गा

यत्रीं ॥ ६ ॥ उच्चातेगायत्रंतृचर्ठं सौम्यमामहीयवोनुर्वीरैर्मुद्गलोय
ज्ञपुरुषस्त्रिष्टुभमग्नेपत्नीर्मेधातिथिराग्नेयीं गायत्रीमभियज्ञंव्यृचमृ
तुदेवतं मेधातिथिस्तवायमैंद्रीत्रिष्टुभंविश्वामित्रोमेवनोजगतींगृ
त्समदःस्वादिष्ठयामधुच्छंदाः सौम्यावनुक्तानांगायत्रर्ठं ॥ ७ ॥ स
मास्त्वाग्नेकोध्यायः ॥ प्रजापतेरार्षर्ठं सामिधेन्योनवाग्नेय्यस्त्रिष्टु
भोग्निनादृष्टाअग्निर्ऋषिः कर्मांगभूतमग्निं स्तौत्यूर्द्ध्वाद्वादशर्चमा
प्रियमौष्णिहंविषमपदंप्राजापत्यमाग्नेयमग्निरपश्यदग्निर्हिप्रजाप

स.नु. तित्वेनसंस्तूयतेतेनप्राजापत्यं ॥ ८ ॥ पीवोअन्नाद्वेवायव्ये त्रिष्टु सू.अ.
॥३५॥ भौवसिष्ठः ॥ आपोहद्वेप्राजापत्येहिरण्यगर्भःप्राजापत्यः प्रया २
भिर्द्वेवायव्येवसिष्ठोनियुत्वान्वायव्याःषड्वायोशुक्रोनुष्टुबेकयाच
त्रिष्टुबंत्यागायत्र्योनियुत्वाचायोषेगृत्समदोवायोशुक्रः पुरुमीढा
जमीढौतववायोव्यश्वआङ्गिरसोभित्वावसिष्ठऐंद्रंप्रगाथंप्रथमाबृ
हतिद्वितीयासतोबृहतीत्वामिदेवर्ळ शंयुर्बार्हस्पत्यः कयानऐंद्रंतृ ॥३५॥
चंगायत्रंवामदेवोंऽत्यातुपादनिचृद्यज्ञायज्ञावऊर्जोनपातर्ळशंयुः

पाहिनोभर्गः प्रागाथएतंतृचंप्रागाथमाग्नेयंद्वेबृहत्यौतृतीयासतोबृ
हतीसंवत्सरोस्याग्नेयं॥९॥इंद्रमिडःसौत्रामणिकोध्यायः॥एकादश
प्रयाजप्रैषाऐंद्रा आप्रीदेवत्या आद्येनुवाके देवंबर्हिरनुयाजप्रैषाऐं
द्रा एकादशैवाग्निमद्येन्द्रः सूक्तवाकप्रैषस्त्वामद्यप्रतीकउभयत्रापि
समिधानंमहद्वायोधस आप्रियएकादशप्रयाजप्रैरवास्तथैव देवंब
र्हिरनुयाजप्रैरवाअग्निमद्यवायोधसःसूक्तवाकप्रैषः॥१०॥समिद्धो
अंजन्नाश्वमेधिकोध्यायः ॥ आद्याआप्रीस्त्रिष्टुभएकादशाश्वस्तु

स.नु. तिर्बृहदुक्थोवामदेव्योददर्शाश्वोवासामुद्रिर्यदक्रंदस्त्रयोदशाश्वस्तु सू.अ.
॥३६॥ तिस्त्रिष्टुभोभार्गवोजमदग्निर्ददर्शदीर्घतमाश्च समिद्धोऽअद्यद्वादशा २
प्रीस्त्रिष्टुभोजमदग्निः ॥ ११ ॥ केतुंकृण्वन्नाग्नेयीमनिरुक्तांगायत्रीं
मधुच्छन्दाः ॥ जीमूतस्येवपायुर्भारद्वाजः संग्रामांगान्यृक्षोस्तौषी
त्सन्नाहंकार्मुकंगुणमार्त्नींतूणंजगत्यर्द्धेनसारथिमर्द्धेनरश्मीन्हरी
न्रथंरथगोपायितृन्जगत्यालिंगोक्तदेवताभ्यांत्रिष्टुबनुष्टुभ्या ॥३६॥
मिषुमनुष्टुभाकशांततोहस्तघ्नंततस्तृचौरथदुंदुभिदेवत्यावैंद्रोर्द्धर्चौ

त्यः सर्वास्त्रिष्टुभोनुक्ता आग्नेय्यः कृष्णग्रीव इत्याद्या एकादशिन्योर्द्व
योः पशुदेवता अग्नये गायत्रायेति दशहविषो वेष्टेर्देवता ॥ १२ ॥ दे
वस्सवितुर्द्वावध्यायौ ॥ पुरुषमेधो नारायणः पुरुषो ददर्श विश्वानि
देवगायत्रीं ऽ सावित्रीं ऽ श्यावाश्वो विभक्तारं मेधातिथिर्ब्रह्मणे ब्रा
ह्मणमिति द्वे कंडिके तपसे नुवाकश्च ब्राह्मणम् ॥ १३ ॥ सहस्रशी
र्षा षोडशर्च्चमानुष्टुभं ॥ त्रिष्टुबंत्यं पुरुषो जगद्बीजमन्त्रदेवताज्ञः ष
ड्ऋच उत्तरनारायणो मंत्र आद्यास्तिस्रस्त्रिष्टुभो द्वे अनुष्टुभावंत्या त्रिष्टु

स॰नु. पू ॥ १४ ॥ तदेवसर्वमेधोध्यायः ॥ आत्मदैवतः ससमेहनिसर्वहो सू.अ.
॥३७॥ मेविनियुक्तः सर्वमेधंब्रह्मस्वयंभ्वैक्षततदीयंमंत्रगणंप्रवायुमच्छे २
त्येतस्मादाद्येद्वे अनुष्टुभौनतस्य द्विपदागायत्रीहिरण्यगर्भश्चतस्रो
मामाहिंसीद्यस्मान्नद्वे एताः प्रतीकचोदिता ब्रह्मयज्ञेध्येयाःसर्व
त्रैवमेषोहचतस्रस्त्रिष्टुभ आपोहयश्चित्प्रतीकचोदिते ॥ १५॥ वेन
स्तत्पंचत्रिष्टुभः ॥ सदसस्पतिंतृचेनमेधाकामोमेधांयाचतेप्रथ ॥३७॥
मागायत्रीलिंगोक्तदेवताद्वितीयाग्नेय्यनुष्टुप्तृतीयालिंगोक्तदेवता

नुष्टुबिदम्मेमांत्रवर्णिक्यनुष्टुबेतयादेवेभ्यः श्रीकामोयाचतेश्रियं
॥१६॥ अस्याजरासः॥ सप्तदशाग्निष्टुत्याग्निष्टोमिकेप्रथमेहनिपुरो
रुच आग्नेय्य आद्येद्वेऐंद्रवायवस्यास्याजरासोवत्सप्रीर्हरयोधूमके
तवोविरूपोयजमानोद्वेमैत्रावरुणस्य यजमानो गोतमोद्वेविरूपे
शुक्रस्यकुत्सोयमिहमंथिनो वैश्वदेवग्रहग्रहणेत्रीणिशताविश्वामि
त्रऐंद्राग्नस्याग्निर्वृत्राणिभरद्वाजो वैश्वदेवस्य विश्वेभिःसोम्यंमेधा
तिथिरायन्मरुत्वतीययोर्द्वे आयत्पराशरः शाक्त्योऽग्नेशर्द्धांत्रिदुहि

स.नु. तांविश्ववारा त्वांर्ठहिभरद्वाजस्त्वे अग्नेद्वेबृहत्यावादित्यस्यत्वेअ सू.अ.
॥३८॥ ग्नेवसिष्ठःश्रुधिप्रस्कण्वआदित्यग्रहग्रहणेविश्वेषामदितिर्वामदेवो ३
गोतमोमहोअग्नेः सावित्रस्यलुशोधानाकोऽनुक्तंगायत्रंत्रैष्टुभम् ॥
॥ १७ ॥ इन्द्रस्तुत्युक्थ्योद्वितीयेहनि॥ ऐन्द्रः पुरोरुचोद्वादशप्रतीक
चोदितेच द्वे तिस्रश्चापश्चिद्वसिष्ठोगावउपपुरुमीढाजमीढौयदद्यव
सिष्ठआसुतेसुनीतिरातिष्ठतं विश्वामित्रः प्रवः सुचीकोबृहन्नित्रि ॥३८॥
शोकइंद्रेहिमधुछंदाइंद्रोवृत्रविश्वामित्रः कुतस्त्वमगस्त्यआतद्वौ

रीवितिशाक्त्यइमान्तेकुत्सोजगतीमनुक्तंगायत्रंत्रैष्टुभं ॥ १८ ॥ सू
र्यस्तुत्युक्थ्येतृतीयेहनि ॥ सौर्यश्चतुर्दशपुरोरुचस्तिस्रश्चप्रतीको
क्ताविभ्राड्बृहज्जगतींविभ्राट्सौर्यउदुत्यंतिस्रः प्रस्कण्व आनोग
स्त्योषदद्यश्रुतकक्षःसुतंकक्षौतरणिःप्रस्कण्वस्तत्सूर्यस्यद्वेकुत्सो
बण्महाँ २॥ द्वेजमदग्निर्बृहती सतोबृहत्यौश्रायंतइवनृमेधोबृहतीम
त्यद्यादेवाः कुत्सआङ्गिरसोनाख्यातर्ठसौ
र्यंगायत्रंत्रैष्टुभं ॥ १९ ॥ वैश्वदेवस्तुतिचतुर्थेहनि ॥ वैश्वदेव्यःपु

स.नु. शेरुच एकादश षट्टूच प्रतीकोक्ता: प्रवावृजे वसिष्ठस्त्रिष्टुभ इंद्रवायू बृह सू.अ.
॥३९॥ स्पतिं द्वे मेधातिथिरधिनः कुसीदी काण्वोग्न इन्द्र प्रतिक्षत्र इन्द्राग्नी मि २
त्रावरुणा जगती काश्यपो वत्सारोऽस्मेरुद्रा: प्रगाथो वांचोऽद्यकू
र्म्मो गार्त्समदो विश्वे अद्यलुशा धानाको विश्वेदेवा: सुहोत्रो देवेभ्यो
हि वामदेवो जगती मनुक्तं गायत्रं त्रैष्टुभं ॥ २० ॥ अथाऽनारभ्याधी
तं मंत्रगणं ॥ अर्वाक्त्रिपत् मेधा दादित्य याज्ञवल्क्यौ ददृशतु: प्रवायुं
पंचदशर्च: पुरोरुग्गणो द्वे च प्रतीकोक्ते प्रवायुमृजिश्वो मित्रठं हुवे द्वे ॥३९॥

मधुछन्दामित्रं लिंगोक्तादस्राायुवाकव आश्विनींविद्यद्यैन्द्रींकुशि
कोनहिस्पर्शं विश्वामित्रोवैश्वानरीमुग्राविघनिनैन्द्राग्नींभरद्वाजउ
पास्मै सौमींदेवलोसितोवा येत्वाविश्वामित्रोजनिष्ठाउग्रोगौरी
वितिरातुवामदेवस्तृचमैन्द्रंत्वमिंद्रैद्र्यौनृमेधः पथ्याबृहतीसतोबृ
हत्यौयज्ञोदेवानांकुत्सोदव्धेभिःसावित्रींजगतींभरद्वाजः ॥ २१ ॥
प्रवीरयापंचदशर्च्चःपुरोरुग्गणाः ॥ द्वेचप्रतीकोक्तेप्रवीरयावसिष्ठो
वायव्यां काव्ययोराजानेषुदक्षस्तिरश्चीनःपरमेष्ठीं प्रजापतिर्भाव

स.नु. वृत्तंतृचमारोदसींजगतीं विश्वामित्रउकथेभिर्वृत्रहंतमावसिष्ठउप सू.अ.
॥४०॥ नःसुहोत्रोवैश्वदेवीं ब्रह्माणिमेगस्त्योद्वेइंद्रमरुत्संवादेतदिदाथर्वणो ३
बृहद्द्विवइमाउत्वाद्वेबृहत्यौमेधातिथिरयर्ठंसहस्रंमेधातिथिःसतोबृ
हतीं ॥ २२॥ आनस्त्रयोदशर्च्चःपुरोरुग्गणः ॥ चतुर्ऋचंप्रतीकचोदि
तंचानोवायव्यांजमदग्निरिन्द्रवायूसुसन्दृशैंद्रवायव्यांतापसऋध
गित्थामैत्रावरुणींजमदग्निरायातमाश्विनींवसिष्ठःप्रैतुवैश्वदेवींक ॥४०॥
ण्वश्चन्द्रमाअप्स्वैन्द्रीमाहुती परिणामवादिनींत्रितआस्योदेवंदेवं

वोमनुर्वैवस्वतोवैश्वदेवीं दिविपृष्टोमूधऐन्द्रइन्द्राग्नीअपात्सुहोत्रो
देवासोहिमनुरपान्धमद्वेनृमेधोऽस्येन्मेधातिथिर्दशम्येकादश्यंत्या
चसतोबृहत्यः शेषाबृहत्यः शेषाबृहत्यः ॥ २३ ॥ इतिसर्वानुक्र
मणीयेतृतीयोऽध्यायः ॥ ३ ॥ ॥ ॥ ॥ छ ॥
यज्जाग्रतःषड्टृचंमानसंत्रैष्टुभंशिवसंकल्पः ॥ पितुन्नूषिणिहमग
स्त्योन्नस्तुतिमन्विच्चतुर्कृचमानुष्टुभं द्वयोरनुमितिर्द्वयोः सिनीवा
लीसरस्वत्यौ सिनीवालीपृथुष्टुकेद्वेगृत्समदस्त्वमग्नेद्वेआग्नेय्योज

स.नु. गत्यौहिरण्यस्तूपआंगिरसउत्तानायांद्वेदेवश्चवादेववातश्चभारता सू.अ.
॥४१॥ वाद्यास्त्रिष्टब्द्वितीयानुष्टुप्प्रमन्महेनो धाव्यृचमैन्द्रंत्रैष्टुभमिच्छन्ति ४
त्वाव्यृचमैन्द्रंत्रैष्टुभमेवदेवश्चवादेववातश्चभारतौ ॥ १ ॥ अषाढं
युत्सुगोतमः ॥ चतुर्ऋचंत्रैष्टुभꣳसौम्यमष्टौव्यख्यच्चतुर्ऋचंत्रैष्टुभ
ꣳसावित्रमांगिरसोहिरण्यस्तूपो द्वितीयाजगत्युभापिबतुमाश्वि
नंतृचमुभापिबतं प्रस्कण्वोगायत्रीमप्रस्वतीमश्विनात्रिष्टुभौ कु ॥४१॥
त्सआरात्रिपथ्याबृहतीꣳ रात्रिदेवत्यां कशिपाभरद्वाजदुहितो ष

स्तदुषस्यांपरोष्णिहंगोतमः प्रातरग्निंवसिष्ठः समृच्चंमाद्याजगती
बहुदेवत्यापंचभगदेवत्यास्त्रिष्टुभौंत्योषस्याः ॥ २ ॥ पूषन्तवसु
होत्रः ॥ पथस्पथःपरिपतिमृजिश्वैतेपौष्ठ्यौगायत्रीत्रिष्टुभौत्रीणि
पदावैष्णव्यौ गायत्र्यौ मेधातिथिर्घृतवती भुवनानां भरद्वाजोद्या
वापृथिव्यां जगतींयेनोलिंगोक्तदेवतांत्रिष्टुभं विहव्य आनासत्या
हिरण्यस्तूप आश्विनीमेषवोमारुतीं त्रिष्टुभमगस्त्यः सहस्तोमाऋ
षिसृष्टिप्रतिपादिकांत्रिष्टुभं यज्ञः प्राजापत्य आयुष्यंवर्च्चस्यंतृचंद

स.नु. क्षउष्णिकशक्करीत्रिष्टुभोहिरण्यस्तुतिरुतनऋत्विजो बहुदेवत्यात्रि सू.अ.
४२॥ ष्टुभमिमांगिरःकूर्मोगार्त्समदआदित्यदेवत्यां त्रिष्टुभर्ठसप्तऋषयो ४
ध्यात्मवादिनीजगत्युत्तिष्ठंतृचोब्राह्मणस्पत्यआद्येबृहत्यौ कण्वो
घोरोंत्यांत्रिष्टुभंगृत्समदोषइमाचतुर्ऋचंप्रतीकोक्तं॥ ३ ॥ अपेतो
ध्यायः ॥ पित्र्यआदित्यस्यदेवानांवाद्यागायत्रीपरंयजुःसविता
तेगायत्रीवायुःपुनातुचत्वारिलिंगोक्तानि सवितातेगायत्रीपरंमृ ॥४२॥
त्योसंकसुकस्त्रिष्टुभंमृत्युदेवत्या७ शंवातोऽनुष्टुप्बृहत्यौवैश्वदेव्या

वश्मन्वतींसुचींकस्त्रिष्टुभंवैश्वदेवी मपाघंलिंगोक्तदेवतामनुष्टुभ७
शुनः शेपोदुःष्वप्ननाशनीमनड्वाहमानडुत्यनुष्टुबिमंजीवेभ्यः संक
सुकोमृत्युदेवत्यां त्रिष्टुभमायुष्मानग्नआग्नेयींत्रिष्टुभंवैखानसःप
रीमेनुष्टुभमैंद्रींभारद्वाजः शिरिंबिठः क्रव्यादमग्निंत्रिष्टुभमाग्नेयींद
मनोवहवपांजातवेदसींत्रिष्टुपूस्योनापृथिवीमेधातिथिः पार्थिवीं
गायत्रीमस्मात्त्वमाग्नेयींगायत्र्यनिरुक्ता ॥ ४ ॥ ऋचंवाचंपंचा
ध्यायीं॥दध्यङ्ङाथर्वणोददर्शाग्निकाश्वमेधिकवर्ज्जमाद्योध्यायः॥

सं.नु. शांत्यर्थोवैश्वदेव आद्यानियजूंषिषन्मेबार्हस्पत्यापंक्तिःकयात्व सू.अ.
॥४३॥ मैंद्र्यनिरुक्तागायत्रींद्रोविश्वस्यविराड्द्विपदाशन्नोद्वे अनुष्टुभाव ४
हानिद्विपदागायत्रीशन्नइन्द्राग्नीत्रिष्टुबूगायत्र्यावंत्याशीर्द्यौःशांति
र्यजूंषिनमस्तेअस्त्वनुष्टुभोतच्चक्षुःपुरउष्णिकसौरी ॥ ५ ॥ आद
देनारिरस्यभिदैवतम् ॥ देवीद्यावापृथिव्यंदेव्योवम्र्योवल्मीकवपे
यत्यग्नेवराहविहतमिन्द्रस्यौजआदाराः प्रैतुमखस्याश्वस्यर्ज्जवेय ॥४३॥
मायदेवस्त्वाचिंरसिघर्मदेवत्यानियोघर्मसआदित्योयएषतपत्य

नाधृष्टापुरस्तात्सप्तपार्थिवानियजमानाशीर्मधुप्राणदेवत्यानि ग
र्भोदेवानामवकाशमामाहि ठं सीरित्येतदंताघर्मदेवत्याधतादिव
ऊर्ध्वबृहत्यपश्यंगोपांत्रिष्टुभंदीर्घतमाह्वदेत्वापरोष्णिक्त्वष्टेमन्तः
पत्न्याशीरहः केतुनायजुषीघर्मदेवत्ये ॥ ६ ॥ आददेदित्यैरज्जुः ॥ इ
डएहिगौर्यस्तेत्रिष्टुभंदीर्घतमाइन्द्राश्विनावैश्वदेवानिसमुद्रायत्वा
वातनामानिस्वाहाघर्मायघर्मदेवत्येविश्वाआशाआश्विन्यनुष्टुब्
दिविधाघर्मदेवत्यमश्विनाघर्ममुष्णिगपातां ककुबमेन्द्र्यस्मेस्वरः

स.नु. स्वाहापूष्णेसप्तलिंगोक्तदेवतानिस्वाहासंपयोदेवत्यंमधुहुतंघर्म्मो सू.अ.
॥४४॥ भीमं गायत्री बृहत्यावनवसानेअतिशक्करी वाग्नेयी समस्तात्र्यव ४
सानायातेघर्मक्षत्रस्यबृहतीचतुः स्रक्तिर्महाबृहतीर्घर्मैतदनुष्टुबचि
क्रदत्परोष्णिगय्यावतीद्यावापृथिवीदधिघर्मोमयित्यत्पंक्तिर्यजमा
नाशीःपयसोरेतोगायत्र्यनवासानात्त्विषः संवृग्दधिघर्मोनुक्तंघर्म
दैवतं ॥ ७ ॥ स्वाहाप्राणेभ्योमांत्रवर्णिक्योदेवता ॥ मनसःकाम ॥४४॥
मनुष्टुब्यजमानाशीः श्रीर्दैवताप्रजापतिःसंभ्रियमाणोयथाकालं

प्रायश्चित्तदेवताःसविताप्रथमेहन्प्रत्यहंक्रमेणोग्रश्चमारुतीगायत्री
विमुखाख्योमंत्रोग्नौविनियुक्तस्तस्मादाग्निकऽएवास्यऋषिःपर
मेष्ठीप्राजापत्योवाग्निर्ऽहृदयेनाश्वमेधिकानित्रीणितंत्रोक्तएवऋ
षिर्लोमभ्यःस्वाहेतिप्रायश्चित्ताहुतयोद्विचत्वारिंशत् ॥८॥ ईशा
वास्यमात्मदेवत्यआनुष्टुभोध्यायः ॥ अनेजदेकंत्रिष्टुप्सपरिज
गतीवायुरनिलंयजुषीॐ३ ॥ मितिपरमाक्षरस्य योगिनामालम्ब
भूतस्यपरस्य ब्रह्मणः प्रणवाख्यस्यास्थूलादिगुणयुक्तस्यब्रह्मऋ

स.नु. षिछंदोगायत्रंपरमात्मादेवताब्रह्मारंभेविरामेचयागहोमादिषु शां सू.अ.
॥४५॥ तिपुष्टिकर्मसुचान्येष्वपिकाम्यनैमित्तिकादिषुसर्वेषुविनियोगो ४
स्यक्ततोत्रिभिर्यजुर्भिरंते यज्ञान्योगी स्मारयत्यग्नेनयान्तनम
स्कारोक्तिर्हिरण्मयेनादित्योपासनमो ३ मितिनामनिर्देशोब्रह्मणः
खंब्रह्मेत्याकाशरूपमन्तेब्रह्मध्यायेत् ॥ १ ॥ अथातश्छन्दोदेव
ता ॥ गायत्र्याअग्निरुष्णिहःसवितानुष्टुभःसोमोबृहत्याबृहस्पतिः ॥४५॥
पंक्तेर्वरुणस्त्रिष्टुभइन्द्रोजगत्याविश्वेदेवा विराजोमित्रःस्वराजोव

रुणोतिछन्दसः प्रजापतिर्विछन्दसो वायुर्द्विपदायाः पुरुषएकपदा
याब्रह्मासर्वांश्चआग्नेय्यः सर्वाणियजूंषिवायव्यानिसर्वाणि
सामानिसौराणिसर्वाणि ब्राह्मणानिच स्वाहाकारस्याग्निर्वषट्कार
स्यविश्वेदेवाः कर्मारंभेमंत्राणांदेवतावेदितव्याः सन्यस्यमनसिदे
वतांततोहविर्हूयतेदेवतामविज्ञाययोजुहोतिदेवास्तस्यहविर्नजुष
न्तेस्वाध्यायमपियोधीतेमंत्रदेवतज्ञःसोमुष्मिँल्लोकेदेवैरपीड्यतेत
स्माच्चदेवतावेद्यामंत्रेमंत्रेप्रयत्नतोमंत्राणांदेवताज्ञानान्मंत्रार्थमधिग

 च्छतिमंत्रार्थज्ञानात्तुविधूतपाप्मानाकमभ्येतिनहिकश्चिदविज्ञा
 ययाथातथ्येनदेवताः श्रौतानां कर्मणां विप्रःस्मार्तानां चाश्नुतेफ
लम् ॥ १० ॥ अनादिष्टमध्वरादौ ॥ सर्वंतकर्मणिपरिभाषितंमं
त्रगणंवक्ष्यामःसर्वमाग्नेयंगायत्रंगौतमीयंऽसर्वंऽसावित्रमौष्णि
हंभारद्वाजीयंऽसर्वंऽसौम्यमानुष्टुभमाथर्वणिकंऽसर्वंबार्हस्पत्यं
बार्हतमाङ्गिरस ऽं सर्वंवारुणंपांक्तमालंबायनीय ऽं सर्वमैंद्रं त्रैष्टुभं
याज्ञवल्कीय ऽं सर्वमादित्यदैवतंजागतंकौत्सम् ॥ ११ ॥ ज्योति

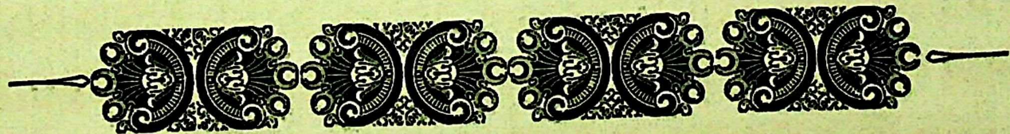
ष्टोमेदीक्षाप्रभृति ॥ वक्ष्यामोदीक्षायां भृगुरग्नाविष्णुगायत्रीप्राय
णीयआंगिरसोदितिरुष्णिकक्त्रयेविश्वामित्रःसोमोनुष्टुबातिथ्येव
सिष्ठोविष्णुर्बृहतीप्रवर्ग्ये कश्यपआदित्यपङ्क्तिरुपसत्स्वात्रेयउपस
द्देवतात्रिष्टुबग्नीषोमीयेगस्त्योग्नीषोमौजगतीप्रायणीयेतिरात्रआ
ग्निवेश्योहोरात्रेअतिजगतीचतुर्विंशत्यहेसौकरायणः संवत्सरः
शक्वर्यभिप्लवेषडहेसौपर्णोर्द्धमासामासाश्चातिशक्वरीपृष्ठ्येषडहेसा
यकायन ऋतवोष्टिरभिजितिप्रियघृतोग्निरत्यष्टिः स्वरसामसुसर

स.नु. स्वत्यापोधृतिर्विषुवतिरौहिणायनआदित्योतिधृतिर्विश्वजिति सू.अ.
॥४७॥ सौभरइंद्रः कृतिर्गौआयुषोबाष्कलिर्मित्रावरुणौप्रकृतिर्दशरात्र आ ४
चार्यो विश्वेदेवाआकृतिर्द्वादशरात्रिकेपृष्ठ्ये षडहेभाल्लवेयोदिशो
विकृतिश्छन्दोमेषुशौल्वायनइमेलोकाः संकृतिर्दशमेहनिपराशर
संवत्सरोभिकृतिर्महाव्रतेशौलिनःप्रजापतिरुत्कृतिरुदयनीयेत्तिरा
त्रेभौवायनोवायुश्छन्दांर्ठसिसर्वाणि ॥ १२ ॥ ऋषिभिरुपलक्षि ॥४७
तंवाक्यं ॥ ऋषयश्छंदोभिरुपलक्षितादेवतामंत्रवर्णाहग्यजुःषयो

विनियोगतश्चविज्ञेयाः सर्वमेतच्छन्दोदैवतमार्षंच विज्ञाययःकिं
चिज्जपहोमादिकरोतितस्यफलमश्नुते ब्रह्मयज्ञारंभेयथाविधिस्ना
त्वाछन्दःपुरुषमेनोनिर्णोदन ठं शरीरंन्यसेत्तिर्य्यग्बिलश्चमसऊर्द्ध्व
बुध्नस्तस्याक्षिणीगोतमभरद्वाजौ श्रोत्रेविश्वामित्रजमदग्नी नासि
केवसिष्ठकश्यपौ वागत्रिर्गायत्रींछंदोग्निर्दैवताठं शिरसिविन्यसेदे
वमेवोष्णिहठं सवितारं ग्रीवास्वनूकेबृहतीं बृहस्पतिंबाह्वोर्बृहद्रथ
न्तरेद्यावापृथिवीमध्येत्रिष्टुभमिन्द्र ठं श्रोण्योर्जगतीमादित्यं मेढ्रे

स.नु. तिछंदसंप्रजापतिंपायौयज्ञायाज्ञियंवैश्वानरमूर्वोरनुष्टुभंविश्वान्दे सू.अ:
॥४८॥ वानष्ठीवतोः पंक्तिंमरुतः पादयोर्द्विपदांविष्णुं प्राणेषुविछंदसंवायु ४
न्यूनातिरिक्तेष्वङ्गेषुन्यूनाक्षरं छंदआपोदेवतेत्येव ठं सर्वांगेषुयो
जयित्वावेदमयः संपद्यतेशापानुग्रहसमर्थोभवति ब्राह्मंतेजश्चव
र्द्धतेनकुतश्चिद्भयंविन्दतऋङ्मयोयजुर्मयःसाममयस्तेजोमयोब्र
ह्ममयोमृतमयःसंभूयब्रह्मैवाभ्येतितस्मादेतन्नाब्रह्मचारिणेनातप ॥४८
स्विनेनासंवत्सरो षितायनाप्रवक्त्रेनुब्रूयादनेनाधीतेनचांद्रायणा

वर्णौंतित्परेसादावनुस्वारोद्विमात्रकः । संयोगेपरभूतेषुन्हस्वएवो
च्यतेबुधैः ॥ ॥ इतिश्रीयाज्ञवल्क्यशिक्षासमाप्ता ॥ छ ॥

॥ * इति श्रीयाज्ञवल्क्यशिक्षासमाप्ता * ॥

२८६५